

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑ

ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

(Πίν. 1-4) (1).

Τῆς Λυκοσούρας ἡ θέσις μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρουσίας ἐκατονταετηρίδος διετέλει ἄγνωστος. Ὁ Gell (2) ἔτι μνημονεύει μὲν πλησίον τοῦ χωρίου (Ἄ)στάλα an ancient city, καὶ μάρμαρα, ἐκεῖθεν προερχόμενα, ἐν νεοδημητῶ λευκῷ πύργῳ τοῦ χωρίου Δεληχασάνη ἐνεκτισμένα (τὸ Ἀκακήσιον τίθησιν ἐν μονήρῃ λόφῳ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Δεληχασάνη εἰς Λυκόσουραν ὁδοῦ), τὴν θρυλουμένην ὁμῶς ὡς πρεσβυτάτην τῶν πόλεων ἀναζητεῖ ἢ ἐπὶ τοῦ remarkable peak called «Sourias [Ὠρηᾶς, Ὀβρηᾶς; κλπ.] Το Kastro» (2^α), ἢ σχεδὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς Διαφόρτι.

Πρῶτος ὁ Dodwell (3) εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Ἀστάλα ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ περὶξ ἐρείπια, ἅτινα ἐκ τῆς ἐν τῇ ἀκροπόλει Ἐκκλησίας ὠνομάζοντο Ἅγιος Γεώργιος, ἀποδοῦς τὸ προσῆκον ὄνομα περιέγραψε μετ' ἀκριβείας τὰ μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν Λυκοσούρᾳ περισιζόμενα ἀρχαῖα λείψανα.

Ἐν Ἀγ. Γεωργίου ἐρείπιοις τίθησι καὶ ὁ Müller (4) τὸ Ἴε-

(1) Ἐνεκα βραδύτητος περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν διαγραμμάτων ἡ παροῦσα δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς προηγουμένοις «Πρακτικοῖς».

(2) W. Gell Itinerary of the Morea (London 1817) σελ. 101.

(2^α) Πρὸς καὶ Gell Narrative of a journey in the Morea (1823) σελ. 125. ἔτι Gell τὰ ἐν γερμαν. μεταφρ. Probestücke von Städtemauern des alten Griech. (München κλπ.) 1834, σελ. 27 ἔξ. πίν. XI. Περὶ τῶν ὀνομάτων πρὸς Ross κατωτ. σημ. 9 (Reiserouten I, σελ. 86, σημ. 42).

(3) Dodwell Classical and topographical tour through Greece, II (London 1819) σελ. 394-96. Ὅρα καὶ ἐν ταῖς ὕστερον (1834) ἐκδοθείσαις Views and Descriptions εἰκόνα ἀριθ. 1, παριστάσαν ἄποψιν ἐκ νότου.

(4) K. O. Müller Dorier¹. 2. Abth. (Breslau 1824) σελ. 447.

ρόν τῆς Δεσποίνης (4^α), (τὸ Ἀκακήσιον παρὰ τὸ Δελιχασάνη).

Ὁ Leake (5) ἀποδεχόμενος τὴν τοῦ Dodwell γνώμην περὶ τῆς Λυκοσοῦρας ὡς αὐτόθι κειμένης «nearly in the position which I have stated», καὶ πεποιθότως ὑποστηρίζων, ὅτι ἐν τοῖς παρὰ τὴν ἐκεῖ Ἀκρόπολιν κεῖται τὸ Ἴερὸν τῆς Δεσποίνης, συνίστησι νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀνασκαφαί.

Ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου πάντες συμφωνοῦσι περὶ τῆς θέσεως. Ἐν τῇ *Expédition de Morée* (6) παρέχεται πρὸς τῇ περιγραφῇ καὶ τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν πέριξ, κακῶς ὅμως ἐν αὐτῷ, ὡς ἦδη ὁ Ross (7) παρετήρησεν, Ἅγιος Γεώργιος ὀνομάζεται τὸ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς λόφου ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἡλίου. Αὐτόθι (σελ. 40) ἀναφέρεται καὶ ἑτέρα Ἐκκλησία, μεταξὺ τοῦ Πλατανιστῶνος ποταμοῦ καὶ τοῦ ὄρους κειμένη (ἴσως ὁ νῦν Ἅγ. Νικόλαος).

Ὡσαύτως ὁ Puillon-Boblaye (8) ποιεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις λόγον περὶ τοῦ τείχους ὡς ἐκ λίθων λογάδων (πρὸ καθόλου Πausan. II 34, 10, VII 22, 5, X 5, 4 καὶ 36, 8· Θουκυδ. IV 31 λογάδην) πεποιημένου μᾶλλον ἢ Κυκλωπειοῦ.

Ὁ Ross (9) δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἐνταῦθα θέσεως τῆς Λυκοσοῦρας καὶ τοῦ τῆς Δεσποίνης Ἴεροῦ, ἀναφέρει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ πρὸς Ν. τοῦ Πλατανιστῶνος ἐπίμηκες ἐξ ὀγκολίθων κτίριον (τότε ἢ καὶ ἀρχῆθεν δεξαμενὴν) καὶ τὴν ἐπὶ τῆς νοτίας

(4^α) Εἰρήσθω ὡς ἐκ περισσοῦ ὅτι ἡ Δέσποινα ἦν, ὡς γνωστόν, θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Δήμητρος· ἡ Δημήτηρ μετεμορφώθη εἰς θήλειαν ἵππον, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐρωτικὴν δίωξιν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλὰ μάτην, ἄτε τοῦ Ποσειδῶνος ἐνοήσαντος τὴν ἀπάτην καὶ ἄρρени ἵππῳ εἰκασθέντος (Πausan. VIII, 25, 5. 42, 1 ἐξ. κλπ.).

(5) *Leake Travels in the Morea*, II (1830) σελ. 308 καὶ 312. Πρὸ *Leake Peloponnesiaca* (1846) σελ. 244.

(6) *Expédition scientifique de Morée*, II (1833) σελ. 40-41, πίν. 35, II. Πρὸ ὅμως *Bory de Saint-Vincent Relation (de l'Expéd. scient.) tom. I* 1836, σελ. 397, 400, ἀλλὰ καὶ 398.

(7) *Ross* κατωτ. σημ. 9 (Reiserouten I, σελ. 87).

(8) *Puillon-Boblaye Recherches géographiques sur les ruines de la Morée* (Paris 1835) σελ. 162-63.

(9) *Ross Reisen und Reiserouten durch Griechenland*, I (Berlin 1841) σελ. 85-88· πρὸ *Ross Reisen des Königs Otto und des Königin Amalia* (Halle 1848) I σελ. 217.

τοῦ λόφου πλευρᾶς δεξαμενὴν, ὅπου καὶ χρῖσμα εἶδεν ἐπὶ τοῦ τοίχου· ὡσαύτως ἀναγράφει καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως βυζαντιακοὺς ἢ φραγκικοὺς τοίχους.

Μετὰ τούτους ὁ Ε. Curtius (10) ὡσαύτως διὰ μακρῶν περιγράφει τὰ κατὰ Λυκόσουραν καὶ Δέσποιναν παρέχων καὶ τοπογραφικὸν πίνακα (Taf. IV, 2) ἐκ τῆς Expedition (ἀνωτ. σημ. 6) ἐν ἐλάσσονι κλίμακι μετενηνεγμένον.

Τέλος ὁ Bursian ἰδὼν τῷ 1854 τὴν Λυκόσουραν, δυσι μὲν ἔτεσιν ὕστερον (11) τὰ τῶν τειχῶν πραγματευόμενος ἀποδίδωσιν αὐτὰ εἰς Λυκιακὴν καταγωγὴν, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ «Γεωγραφίᾳ τῆς Ἑλλάδος» (12) μνημονεύει τὰ τε ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου καὶ ἀνθὲμίον τι ἀναφέρει (13), καὶ τὰ περίξ περιλειπούμενα ἐρείπια, ἐν οἷς καὶ κατηρειμμένην Ἐκκλησίαν [πιθανῶς τὸν νῦν παρὰ τὴν Στοᾶν Ἁγίου Ἀθανάσιον, ὃν ὄρα ἐν ἡμετέρῳ διαγράμματι (14) πίν. 1].

Καὶ ἡ μὲν Λυκόσουρα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἦν ἤδη παραδεδωγμένον ὅτι ἔκειτο ἐν τοῖς ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Α. τοῦ Ἀστάλα σφζομένοις ἐρείπιοις, ἡ μὲν ἀκρόπολις ἐπὶ τοῦ «κάστρου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου», τὰ δὲ λοιπὰ παρὰ τὸ φρούριον τοῦτο καὶ τὰς Ἐκκλησίας Ἁγ. Ἀθανάσιον, Ἁγ. Ἡλίαν, Ἁγ. Νικόλαον. Ποῦ ὁμως ἀκριβῶς ἔκειτο ὁ Ναὸς τῆς Δεσποίνης καὶ τὰ λοιπὰ οἰκο-

(10) E. Curtius Peloponnesos I (1851) σελ. 295-8 καὶ σελ. 337 σημ. 10.

(11) Bursian ἐν Jahrbüch. für Philologie τόμ. 74^η (1856), σελ. 428-29.

(12) Bursian Geographie von Griechenland, II σελ. 237-40.

(13) Ἐν χωρίῳ Ἀστάλα ὑπὲρ τὴν νοτιὰν εἴσοδον τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει νῦν πρὸς δωρικοῖς γέσις ἐνεκτισμένον μαρμάρινον ἀκρωτήριον (ἀνθὲμιον· πρὸς Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 224, σημ. 1. Περὶ ἐτέρων δύο ἀκρωτηρίων ὄρα κατωτ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Δεσποίνης). Εἰ ἐν Geographie II σελ. 237 ἐννοεῖται τοιοῦτον ἀνθὲμιον, ἐκτὸς τῆς παρουσίας κείσθω ζητήσεως.

(14) Τὰ ἐν τέλει τῶν Πρακτικῶν τούτων προσεπτόμενα διαγράμματα (πίν. 1-4) ἐξεπονήθησαν μετὰ πάσης ἐπιμελοῦς φιλοτιμίας καὶ δυνατῆς ἀκριβείας ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλεξάνδρου Λυκάκη, μεταβάντος τῷ 1895 ἐντολῇ τῆς Ἑταιρείας εἰς Λυκόσουραν. Ἐλλείποντος ταχυμετρικοῦ ἐργαλείου ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ, δὲν ἐξεπονήθη ἅμα καὶ τοπογραφικὸν διάγραμμα εὐρύτερον τοῦτο, ὡς καὶ σχεδιογραφήματα τῶν καθ' ἕκαστα ἀρχιτεκτονικῶν κλπ. εὐρημάτων, δύνатаι νὰ ἐκτελεσθῇ, ὅταν ἐπαναληφθῇ καὶ συμπληρωθῇ καὶ τῶν λοιπῶν τόπων ἢ ἀνασκαφικῆ ἔρευνα.

δομήματα ἕκαστον, πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1889 ἐτύγγανεν ἄδηλον.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ διατελῶν Ἐφορος τῷ 1889 ἔλαβον ὑπουργικὴν ἐντολήν, ἐκδοθεῖσαν κατὰ πρότασιν τοῦ Γεν. Ἐφόρου, νὰ ἐξερευνησῶ δημοσίᾳ δαπάνῃ διὰ σκαφικῶν ἐργασιῶν τὴν περιόχην τῆς ἀρχαίας Λυκοσούρας. Ὄθεν μεταβάς ἐκείσε ἐποησάμην ἐναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν τῇ 26ῃ Ἰουνίου 1889, καὶ δὴ τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἡμέρᾳ ἀνέυρηκα τὸν Ναὸν τῆς Δεσποίνης. Κεῖται δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους ἐπιπέδου, ὅπερ ἔς τὰ μάρμαρα καλούμενον ἐκτείνεται ἀπὸ Δ. πρὸς Α. ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως πρὸς Α. φερομένου βραχίονος, τοῦ Τερζῆ ὀνομαζομένου (πρβ. διάγραμμα ἐν Expédition ἢ παρὰ Curtius ἀνωτ. σημ. 6 καὶ 10).

Εἰς τὴν τοῦ τόπου τούτου σκαφικὴν ἔρευναν ὠρμήθην ἰδίᾳ ἐκ τῶν εἰδήσεων, ἃς παρὰ τῶν Ἀσταλαίων καὶ ἄλλων χωρικῶν ἔλαβον, καὶ ἐκ τῶν μαρμαρινῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ἅτινα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀστάλα εἶδον ἐνεκτισμένα (πρβ. ἀνωτ. σημ. 13). Τὰ μαρμάρια ταῦτα λείψανα ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν μοι ἐνέπνευσαν ἀρίστας ἐλπίδας, περιελθὼν ὁμως πρὸς τῷ τόπῳ τῆς προελεύσεως αὐτῶν καὶ πάντα τὰ περὶξ ἐπελαβόμην τῆς ἐκείθεν ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν. Προσθετήτω ὅτι ἠκρωτηριασμένη ἐπιγραφή ἱεροῦ Νόμου ἀρχομένη διὰ τῆς λέξεως Δεσποίνης ἐπεδείχθη μοι πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, εὑρεθεῖσα ἐν ἀγρῷ Παναγ. Ζέρβα ἐν θέσει « ἔς τὰ Σελά », περ. 15' ὄρ. πρὸς Ν. τοῦ Τερζῆ κειμένη. — Οἱ δύο λάκκοι, οὓς ὀρύξας συνέδεσα εἶτα διὰ τάφρου, συνέπεσον ἐπὶ τοῦ μεγάλου βάρου τοῦ Ναοῦ καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ νοτίου μέρους αὐτοῦ. Τῇ πρώτῃ τῆς ἐργασίας ἡμέρᾳ εὑρέθησαν αὐτόθι μαρμάρια ἀρχιτεκτονικὰ μέλη δωρικοῦ ρυθμοῦ, γεῖσα μετὰ σταγόνων παρεμφερῆ τοῖς ἐν Ἀστάλα, τμήματα τυμπάνου κλπ. Σπουδαιότατον δὲ τῆς ἡμέρας εὔρημα ἦν τεμάχιον πηλίνης κεραμίδος, ἐφ' οὗ ἐσφύζοντο λείψανα γραμμάτων **σποι**, ἅπερ εὐθύς τότε ἀπέδωκα εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἐκεῖ λατρουμένης θεᾶς Δεσποίνης. Ἡ εἰκασία μου ἐβεβαιώθη ὑπὸ ἄλλων κατόπιν εὑρεθέντων τεμαχίων.

Ἐν τῷ διαγράμματι ἀριθ. 1 τὸ σχῆμα τοῦ εἰρημένου ἐπιπέ-

δου ὀρίζεται ἐπαρκῶς διὰ τῶν σφζομένων λειψάνων. Πρὸς Β. τοῦ περιβόλου τὸ ἔδαφος κλίνει ἀποτόμως παρὰ τὴν Στοάν καὶ τὸν Ναόν. Πρὸς Νότον δὲ ὀρίζεται τὸ ἐπίπεδον ὑπὸ τοῦ βορείου χείλους τοῦ Τερζῆ, ὅπερ διήκει ἀποκρήμνως μὲν διακοπτόμενον ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀντηρίδος, ὀμαλώτερον δὲ χωροῦν πρὸς τοὺς πρὸς Ν. τοῦ Ἄγ. Ἀθανασίου τάφους. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς Ν. καὶ Α. τούτων ἦν καὶ ἡ εἴσοδος ἢ πρὸς τὸν Ναόν μεταξὺ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν βωμῶν ἄγουσα. Τὸ πρὸς Δ. τοῦ Ναοῦ ἔδαφος βαίνει ἐπικλινῶς πρὸς βορρᾶν, στενούμενον οὐχὶ πᾶν ἡρέμα, καθ' ἃ δηλοῖ καὶ τὸ πρὸς τὴν ράχιν Τερζῆ λοξῶς ἀνιὸν δυσμικὸν ἡμισυ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου.

Ὁ οὕτω ὀριζόμενος χῶρος δὲν ἦτο βεβαίως πρόσφορος πρὸς ἴδρυσιν πολλῶν καὶ εὐμεγέθων οἰκοδομημάτων. Καὶ ἂν μὲν ἐν παλαιότεροις χρόνοις ἐπῆλθεν ἐν τῷ Ναῷ φυσικὸν τι ἀτύχημα προκαλέσαν τὴν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπισκευήν, περὶ ἧς ποιεῖται μνείαν ἢ ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτοῦ παραστάδος ἐγκεχα-
ραγμένη ἐπιγραφή, ἦν ἐξέδωκα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 (σελ. 217 ἐξ.), δὲν βεβαιουῦται. Ὅτι δὲ ἡ ἀντηρίς δὲν ἐδυνήθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐκ καταπτώσεως πετρῶν καὶ χωμάτων ζημίαν (μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου, ἐφ' οὗ τὸ Ἱερόν καὶ τὰ ἀγάλματα καλῶς διεσφζοντο), τοῦτο πρόκειται πιθανὸν τῷ θεω-
μένῳ. Τούναντίον δ' ἴσως μάλιστα ἡ γὰρ ἀντηρίς διὰ τῆς ἀνα-
λόγως μεγάλης κλίσεως ὑποσκάψασα σχεδὸν τὰ πλευρὰ τοῦ λο-
φίσκου κατέστησεν αὐτὰ ἀσθενέστερα. Οὕτω δὲ ὕστερον, δεινοῦ
τινος ἐμπεσόντος χειμῶνος, μέγας χῶματος ὄγκος ἄνωθεν κατα-
πεσῶν συμπαρέσυρε πιθανῶς καὶ μέρη τῶν τυχόν ἐπὶ τῆς ὠσαύ-
τως στενῆς κορυφῆς τοῦ Τερζῆ περισφζομένων ἐτι τότε ἀρ-
χαίων λειψάνων· διότι λειψανά τινα εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐνταῦθα
κλιτύος, οὗ τῷ Ναῷ ἀνήκοντα, ἀλλ' ἐτέροις ὕψου, ὡς εἰκάσαι,
κειμένους κτιρίοις, ὧν ἄλλως καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κορυφῆς δυσμι-
κώτερον ἱκανὰ ἀπεκαλύφθησαν ἐρείπια, περὶ ὧν βραχέα τιὰ
μνημονεύομεν ἐν τέλει. Ὅτι δὲ τοιαύτη τις ἐγένετο κατάπτωσις,
ἧπερ ἴσως ἐπηκολούθησε κατόπιν ἐν νεωτέροις χρόνοις ἑτέρα
ἐπίχωσις, φαίνεται ἀποχρῶντως τῷ τὰ ποικίλα ὀρᾶντι στρώ-
ματα τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος καταπεσόντος χῶματος· τὸ μὲν γὰρ

εὐθύς σχεδὸν ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν τῆς ἀντηρίδος στρῶμα παρίσταται πάντῃ στερεόν, δυνάμενον σχεδὸν νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἀνασκάπτοντα ὥστε νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ὡς παρθένον. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ στρώματος ἔπεται ἄλλο χαλίκων καὶ λίθων, μετ' ὃ ὕπερθεν μελάντερον χῶμα μετὰ τεμαχιῶν κεράμων καὶ ἄλλων τέχνης λειψάνων, τέλος δ' ἀνωτάτω τὸ κοινὸν τῶν νεωτέρων χρόνων χῶμα, ἐν ᾧ πάλιν οὐδὲν σχεδὸν ἀρχαῖον λείψανον διεκρίνετο, ἅτε ἴσως ἤδη τῶν ἐπὶ κορυφῆς ἐρειπίων μεταξὺ ἐκλειοιπότητων (15).

Μετὰ πάροδον χρόνου ἀπὸ τῆς πρώτης καταπτώσεως, ἐπιχειρωσμένων ἤδη τῶν ἀναβαθμῶν τῆς ἀντηρίδος, κατεσκευάσθη ἐπὶ τούτων πῆλινον ὕδραγωγεῖον, ἐκ τοῦ Τερζῆ κατιὸν πρὸς Ἀνατολάς (ἢ φορὰ αὐτοῦ, ὅσον ἔγνωσται, δηλοῦται ἐν τῷ διαγράμματι πίν. 1 διὰ λοξῆς ἡμιστικτοῦ γραμμῆς ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος).

Ἡ κατάπτωσις χῶματος ἐκ τοῦ Τερζῆ ἐξικνεῖτο μέχρι καὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ ἄκρας, καθ' ἃ ἰδίᾳ ἐφάνη ἐν τῇ κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τῆς Στοᾶς ἀνασκαφῆ. Προστεθήτω ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὸ μέσον που τοῦ ἐπιπέδου τὸ ἔδαφος ἔκειτο πιθανῶς ταπεινότερον, ἢ τὸ χῶμα ἦν ἥττον στερεόν, δι' ὃ καὶ ἐδέησε νὰ κατασκευασθῶσιν ἀρχῆθεν αὐτόθι μείζονες τῶν λοιπῶν αἱ ἀντηρίδες τοῦ τοίχου β τῆς Στοᾶς (δρα διάγραμμα ἀριθ. 1 παρὰ τὴν ἀνατ. πλευρὰν τοῦ μουσείου καὶ ἀνατολικώτερον). Ὁσαύτως κατὰ τὰ δυσμικὰ τῆς Στοᾶς μέρη καὶ ἐπέκεινα τὸ ἔδαφος ἔβαινε βαθμηδὸν πρὸς Β. ἐπικλινέστερον, ἐξ οὗ καὶ κατ' ἀνάγκην ἐσκάφησαν πάλαι βαθύτερον τὰ θεμέλια τοῦ μικροῦ τῆς Στοᾶς δωματίου (πίν. 1, ω)· τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ θεμελίῳ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ Ναοῦ (δρα διάγραμμα πίν. 3, Α).

Ταῖς φυσικαῖς ταύταις ἢ τοιαύταις αἰτίαις καὶ τῷ χρόνῳ ἐφάμιλλοι ἐγένοντο περὶ τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τὸ μὲν ἢ ἀνέγερσις τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ ἡ ὄρυξις τάφων, τὸ δὲ κά-

(15) Παρεμφερῆς τῶν στρωμάτων σύστασις παρετηρήθη καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοῦ περιδόλου ὑποκειμένου ἀγροῦ τοῦ ἱερέως Ἰω. Μαγλάρα, γενομένης σκαφικῆς ἀποπέρας. Τὸ πάχος τῶν στρωμάτων ποικίλλει ἀπὸ 0.40—1.80, καὶ δὴ ἀντικρὺ μὲν τοῦ Ναοῦ τυγχάνει ὄν βραχύτερον ἕνεκα τῆς τούτου ἐπιπροσθήσεως, δυσμικώτερον δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ κωλύματος παχύτερον.

μινός τις παρά τὴν ἀντηρίδα. Καὶ οἱ μὲν τοῖχοι τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου σύγκεινται κατὰ μέγα μέρος ἐκ λίθων ἐξειργασμένων τῶν περίξ ἀρχαίων κτιρίων, οἱ δὲ τάφοι, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ διαγράμματι δηλοῦνται, καταλαμβάνουσιν ἅπαν τὸ (μέχρι τοῦ Μουσειοῦ) ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς Στοᾶς, ἡ δὲ κάμινος ὑπερθεὶν τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἀντηρίδος κατασκευασθεῖσα κατέστρεψε πάντως τὰ προχειρότερα τῶν τοῦ Ναοῦ μαρμάρων· τῆς καμίνου διεκρίνοντο τελευταῖον μᾶλλον ὀρατὰ τὰ ἴχνη (διαμέτρ. περ. 2μέτρ.), πολλὰ δὲ λείψανα μαρμάρων εὐρέθησαν δεινῶς διὰ τὴν τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ὑγρασίας ἴσως βλάβην κατατριβόμενα.

Διὰ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης τοῦ 1889, διαρκεσάσης μετὰ διαλειμμάτων τὸ πλεῖστον τοῦ δευτέρου ἔξαμήνου (ἐν Λυκοσούρᾳ διέτριψα διαρκῶς μέχρι τῆς 2^{ας} Ἰανουαρίου 1890) ἀπεκάλυψα ἐν ἰδιωτικοῖς ἀγροῖς ἅπαντα σχεδὸν τὸν Ναὸν καὶ τινα μέρη τῶν θεμελίων τῆς Στοᾶς, ἔτι δὲ μεταξὺ ὀγκολίθων ἐκ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ Τερζῆ πεπτωκότων ἀνεφάνησαν τὰ ἄνω μέρη λίθων, οἵτινες, ὡς διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1895 ἀπεδείχθη, ἦσαν οἱ βωμοί. Τῷ δὲ 1895 συνεπλήρωσα δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς μετὰ τοῦ δωματίου ω, ἀνεῦρον δὲ καὶ τοὺς βωμούς. Ἔτι δὲ ἐγένετο ἔρευνα ἐπὶ τῶν δυσμικῶν τόπων τοῦ Τερζῆ, ὅπου καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἱκανὰ λείψανα δωματίων καὶ ἄλλα οἰκοδομικὰ εἰρήπια.

Οὕτως ἡ τοῦ Πausanίου περιγραφὴ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ (παρλειπομένων διὰ τὸ ἀτελὲς ἔτι τῆς ἐρεύνης τῶν ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ εὐρημένων) συμφωνεῖ πληρέστατα τοῖς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀποκαλυφθεῖσιν εἰρηπίοις: τῷ εἰς τὸ Ἱερὸν εἰσιόντι δεξιὰ μὲν κεῖται ἡ Στοά, προχωροῦντι δὲ πρὸς τὸν Ναὸν πρόκεινται τρεῖς βωμοί.

Α' Ναὸς Δεσποίνης.

Περὶ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τῶν εὐρημάτων οὐκ ὀλίγα ἤδη ἐγράφησαν (16), ὅθεν οὐ πολλῶν δεῖ λόγων περὶ τινων ἐνταῦθα.

(16) *Καθβαδίας* Δελτ. Ἀρχ. 1889 καὶ 1890 καὶ Fouilles de Lycosoura, li-

Ὁ ναὸς βλέπων σχεδὸν ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς εἶχε μαρμαρινὸν τὸ ἀνατολικὸν πρόσωπον καὶ τὸ τῆς δυσμικῆς προσόψεως ἀέτωμα. Τὸ βόρειον τρίτον τοῦ οἰκοδομήματος ἔνεκα τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης θέσεως ὑπέστη μείζονα φθοράν, ἐξέκειτο δὲ καὶ ῥῆξον ἔπειτα ταῖς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ζημίαις (16^α). Ἐν τῷ διαγράμματι τῆς τοῦ Ναοῦ κατόψεως (πίν. 2) φαίνεται εὐκρινῶς τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς· σχεδὸν μὲν γὰρ πάντες οἱ ὀρίζοντιως κείμενοι λίθοι τῆς τοῦ ὀρθοστάτας ἐπιστεφούσης ζώνης τοῦ βορείου τοίχου, πλείστα δὲ τῶν πλακῶν τοῦ δαπέδου τοῦ προνάου ἀπεκομίσθησαν ἢ κατεστράφησαν, πολὺ δὲ τοῦ ἐν τῷ σηκῷ ψηφωτοῦ ἠφάνισται, μετεκινήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ὀρθοστάται τοῦ μεγάλου βάρου. Ἀγαθῇ ὁμως τύχῃ τὰ ἐναπομένοντα ἐρείπια καὶ τὰ ἀνευρημένα ἀρχιτεκτονικὰ μέρη ἐπιτρέπουσι τὴν ἀναπαράστασιν σύμπαντος σχεδὸν τοῦ οἰκοδομήματος.

Ὁ ναὸς διαιρούμενος διὰ τοίχου εἰς πρόναον καὶ σηκὸν εἶχε μῆκος μὲν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κατὰ τὴν εἴσοδον εἰθισμένων ἀναβαθμῶν, μέτρ. 21.35 (ἄνευ τῆς 0.21 πλατ. εὐ-

vraison I 1893. *Dörpfeld* ἐν Mitth. des athen. Inst. 1890 σελ. 230 καὶ 1893 σ. 219-21. *Normand* Ami des monuments, tom. VI 1892 N° 31 σ. 150-64 μετὰ δύο πινάκων. *Conze* ἐν Arch. Anzeiger 1893 σ. 125. *Collignon* ἐν Bull. de la Soc. des Antiquaires 1894 σ. 71 καὶ Histoire de la sculpture grecque II (1897) σελ. 626-30. *Overbeck* Gesch. der griech. Plastik⁴ II σελ. 485 ἔξ. *Robert* ἐν Hermes 1894 σελ. 429-35. *Bérard* Origine des cultes arcadiens 1894 σελ. 4, 109. *Sal. Reinach* ἐν Revue archéol. 1890 ἔξ., 1893 II σ. 259, 1894 II σ. 88, 1895 II σ. 338 καὶ ἐν Gazette des beaux arts 1894 I σ. 229-33. *Th. Reinach* ἐν Revue des Étud. gr. 1889 ἔξ. *Haussoullier* αὐτ. 1889 σ. 423. *Diehl* αὐτ. 1894 σ. 232-33. *Waldstein* ἐν Athenaeum 1890. I σ 377. *E. Gardner* ἐν Journ. of Hell. stud. 1890 σ. 213-4, 1891 σ. 390-1 καὶ ἐν Athen. 1889 II σ 713, 1890 II σ. 783. *Σ. Λάμπρος* αὐτ. 1895 II σ. 169. *Cook* ἐν Journ. of Hell. stud 1894 σ. 90. *Milchhöfer* ἐν Berl. philol. Wochenschrift 1895 σελ. 948 - 51. *Sittl* Archäologie der Kunst (*W. v. Müller* Handbuch der kl. Altert. VI) 1895 σελ. 110. *Americ. Journ. of Archaeol.* 1889 ἔξ. *Berl. ph. Wochenschr.* 1889 σ. 1610-11, 1896 σ. 769. *Arch. Anzeiger* 1896 σ. 73. *Athenaeum* 1889 II σ. 234 καὶ 425, 1890 I σ. 840 κλπ. Περὶ Δαμοφῶντος τοῦ τῶν ἀγαλμάτων τεχνίτου πρῶ. καὶ (πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν) *Brunn* Gesch. der griech. Künstler² Stuttgart 1889, I σ. 202 ἔξ. κλπ.

(16^α) Ἡ κατὰ τὸ βόρειον μέρος ἐπίχωσις ἦν βραχυτέρα τῆς πρὸς νότον, ἐξινομένης εἰς ὕψος 4 μέτρων καὶ πλέον.

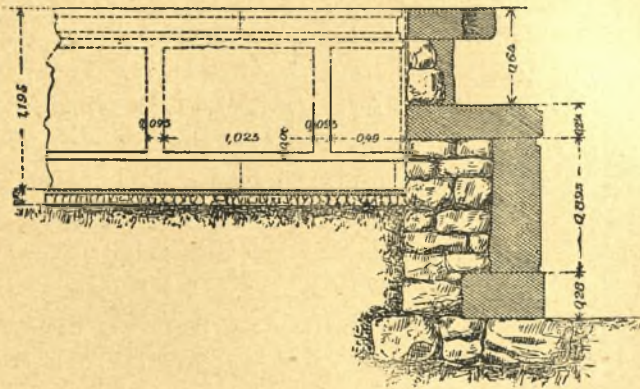
θυνηρίας), πλάτος δὲ ἐπὶ μὲν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς μέτρ. 11.15, ἤτοι περ. τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ μήκους, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου, προστιθεμένου καὶ τοῦ τῶν ἀναβαθμῶν πλάτους, 12.31. Τὴν κυρίαν εἴσοδον ἔχει ἐξ Ἀνατολῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὰ ἐξοδος κατὰ τὸ μέσον που τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ σηκοῦ (πρβ. Πaus. VIII 37, 7;). Οἱ ἐπὶ τῆς εὐθυνηρίας τρεῖς ἀναβαθμοὶ (ἐγχωρίου τιτανολίθου) ἔχουσιν ὕψος μὲν ἐκ τῶν κάτω 0.30, 0.24, 0.228, πλάτος δὲ 0.32 καὶ 0.275· τούτων οἱ δύο ἀνώτεροί εἰσιν ἐνεγλυμμένοι τὰ κάτω εἰς δύο μικρὰς ταινίας ὕψ. 0.04 καὶ 0.045 (πίν. 3).

Τὰ θεμέλια καὶ τὰ κάτω μέρη τῶν τοίχων τοῦ Ναοῦ, ἔτι δὲ τὸ δάπεδον τοῦ προναοῦ καὶ τὸ μέγα βᾶθρον τοῦ σηκοῦ σύγκεινται ἐκ τιτανολίθων ἐγχωρίων χρώματος ὑποφαίου μετὰ στρωμάτων ἢ φλεβῶν ἐνιαχοῦ ὑπερύθρων (πρβ. σηκοπροδόμιον οὐδόν, παραστάδας νοτίου θυρώματος, τὰ ἔνδον τοῦ μεγάλου βᾶθρου ἐν μέρει), τὰ δὲ ἄνωθεν τῆς ἐπὶ τῶν ὀρθοστατῶν ἐπικειμένης λιθίνης ζώνης μέρη τῶν τοίχων ἀπετελοῦντο ἐκ παχειῶν μεγάλων πηλίνων πλίνθων, ἀτελῶς ὠπτημένων. Μαρμάρου δὲ ἦν λευκοῦ (τῶν Δολιανῶν) τὸ πρόσωπον, ἤτοι οἱ ἐξ κίονες καὶ αἱ παραστάδες μετὰ τοῦ θριγκοῦ, καὶ τὸ ἀέτωμα τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς μετὰ τῶν προσκειμένων ὑδροροῶν.

Σύστημα οἰκοδομίας ἐπικρατεῖ ἐν γένει τὸ ἰσοδομικὸν μετὰ τινων ἀνωμαλιῶν ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ τῇ ἐτέρᾳ τῶν τοίχων ἐπιφανείᾳ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τριῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ συνίσταται ἐκ τριῶν δόμων μεγάλων ὀρθογωνίων πλίνθων ἐγχωρίου λίθου, τοῦ μὲν κάτω καὶ ἄνω δόμου ὀριζοντίως, τοῦ δὲ μεταξύ καθέτως τεταγμένων. Καὶ ὁ μὲν κάτω, ἀπλοῦς ὢν τὸ σχῆμα καὶ ἀκόσμητος κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἔ κάτω τῆς εἰσόδου ἀναβαθμὸς ἐπιπέδου, ἔχει δὲ τὸ αὐτὸ ὕψος θεωρούμενος ὡς συνέχεια τοῦ ἀναβαθμοῦ τούτου. Ὁ δὲ μέσος δόμος σύγκειται ἐκ καθέτως παρ' ἀλλήλους (κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἤμισυ τῶν τοίχων) τεταγμένων ὀρθοστατῶν, ὧν ἕκαστος φέρει κατὰ τὰ 3 ἢ καὶ τὰ 4 χεῖλη ἐνεγλυμμένην ταινίαν ὡς πλαίσιον, οὕτω δὲ παρέχεται ὄψις τοῦ γερμανιστὶ « Spiegel » καλουμένου (17).

(17) Πίν. 3. Ἐν τῇ διατάξει τῶν κατόπτρων παρατηρεῖται σύστημά τι ἐν γένει!

Ὁ δὲ τούτους ἐπιστέφων δόμος ἀποτελεῖται ἐκ πλατέων ὀριζοντιῶς, ὡς εἴρηται, κειμένων λίθων, ὧν ἕκαστος κατέχει ἅπαν τὸ πάχος τοῦ τοίχου, φέρει δὲ κατὰ τὴν ὁρατὴν (στενὴν) ἐπιφανείαν παρεμφερῆ τοῖς εἰρημένοις πλαίσια πλὴν ὅτι ἡ ἄνω ἐγγλυφὴ αὐτῶν εἶνε ὑπόκοιλος (18). Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων τοῦ προδόμου ἐστὶν ὁμοίως κατεσκευασμένη (οἱ δόμοι αὐτοῦ κεῖνται ἐπὶ ἐδάφους ὑψηλοτέρου κατὰ τὸ ὕψος τῶν τῆς εἰσόδου ἀναβαθμῶν). Τοῦ δὲ σηκοῦ ἡ ἐσωτερικὴ τῶν τοίχων ἐπιφάνεια συγκειμένη τὰ κάτω ἐξ ἐλασσόνων λίθων ποικίλου μεγέθους (πίν. 3, A) ἐπήλειπτο δι' ἐπιχρίσματος (19), ὅπερ, καθ' ἃ ἐκ λειψάνων κατὰ χώραν κειμένων παρετήρησα ἐπὶ τῆς δυσμικῆς ἐπιφανείας τοῦ σφζομένου ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ, διήρητο εἰς τετράγωνα πλαίσια, (ὑψ. κάτω ταινίας 0.06), κατὰ τὸ περι τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ναοῦ κτλ. εἰρημένον σχῆμα, ὧδὲ πως:

(Δυσμ. ὄψις μέρους τοῦ A. τοίχου τοῦ σηκοῦ μετὰ τομῆς τοῦ N. τοίχου).

ἡ ἐγγλυφὴ ὑπάρχει κατὰ τὸ ἄνω, κατὰ τὸ κάτω καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν συνήθως χεῖλος ἐκάστοτο ὀρθοστάτου· εἰς συμπλήρωσιν τῶν τετραγώνων οἱ ἄκροι συνήθως λίθοι φέρουσι πλῆρη (κατὰ τὰ 4 χεῖλη) περιγλυφὴν. Προστεθῆτω ἐνταῦθα ὅτι οἱ πρὸς τῇ νοτιᾷ μαρμαρίνη παραστάδι δύο τελευταῖοι ὀρθοστάται τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ναοῦ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ λιθουργοῦ ἡμίεργοι φέρουσι ἐξέχον καὶ ἀλέαντον τὸ πλεῖστον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας (πρβ. πρόσεργον, ἀπεργον).

(18) Ἐνταῦθα ἡ κάθετος ταινία ἐγλυπται ἐν γένει κατὰ τὸ δεξιὸν χεῖλος ἐκάστου λίθου (πρβ. ἄνωτ. σημ. 17).

(19) Τοῦ ἐπιχρίσματος ἐφαίνοντο, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἔστιν ὅπου ὡσεὶ δύο στρώματα ἐπὶ τοῦ νοτιοῦ τοίχου, ἦν δὲ τοῦτο παχύτατον.

Τὸ ἐπίχρισμα τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ δυσμικοῦ τοίχου, ὡς πεδίον τῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου βάρου ἀγαλμάτων, ἦν καθ' ἃ ἐκ πολλῶν αὐτόθι πεπτωκότων τεμαχίων εἰκάζω, ἐρυθρῶ κεχρωσμένον. Τεμάχια ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ χρίσματος εὔρεθησαν καὶ παρὰ τὸ νότιον θύρωμα τοῦ σηκοῦ.

Οἱ λίθοι τῆς τοῦς ὀρθοστάτας ἐπιστεφούσης ζώνης συνεδέοντο τοῖς μὲν ὀρθοστάταις δι' ἀπλῶν γόμφων, ἀλλήλοις δὲ διὰ συνδέσμων ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος, σχήματος τοιοῦδε Γ . Ἐνὸς εὔρεθέντος τοιοῦτου συνδέσμου μῆκος τοῦ μὲν σώματος εἶνε 0.185, ἐκατέρου δὲ μικροῦ σκέλους 0.023, πλάτ. 0.018, πάχ. 0.007· καὶ ἀρμόττει μὲν οὗτος ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ ζεύγους τῶν τόρμων τῆς ἐκ νότου 2^{ας} καὶ 3^{ης} πλίνθου, ἥτοι λίθου, τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ἄδηλον ὅμως ποῦ ἀκριβῶς εὔρεθη, δύναται δὲ νὰ ἀνήκῃ καὶ ἄλλοις τοῦ ναοῦ λίθοις.

Τὰ ἄνωθεν τῆς μνημονευθείσης λιθίνης ζώνης μέρη τῶν τοίχων συνίσταντο, ὡς εἶρηται, ἐκ μεγάλων πηλίνων πλίνθων πάχους μὲν 0.08, μεγέθους δὲ διττοῦ, τῶν μὲν περ. $\square$ 0.38, τῶν δὲ κατὰ τὸ $\frac{1}{2}$ ἐλασσόνων (περ. 0.38×0.18) (20). Πρὸς ἀκεραίοις εὔρεθησαν πολλὰ πολλαχοῦ τεμάχια ἢ λείψανα πλίνθων εἰς κόνιν ἐν μέρει ἐξ ὑγρασίας ἴσως διαλελυμένων. Αἱ πλίνθοι συνεδέοντο, ὡς φαίνεται, ἀλλήλαις δι' ἀσβέστου· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ παρετήρησα τεμάχια ἀσβεστώματος κεκολλημένα (ἐπὶ τῆς λιθίνης ζώνης), ἐν δὲ τῷ προνάφ μεταξὺ πού τοῦ βάρου Ἀδριανοῦ (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 104, ἀριθ. 4) καὶ τῆς εἰς τὸν σηκὸν ἀγούσης θύρας εὔρεθη πλίνθος ὡς ἀσβέστῳ ἐπαλλημιμένη.

Τῆς στέγης εὔρεθησαν πολλὰ τεμάχια κεράμων, ὧν οὐκ ὀλίγα φέρουσι λείψανα τῆς λέξεως Δεσποίνας.

Οἱ κίονες τῆς προστάσεως (διαμ. κάτω 0.81) ἔχουσιν 20 ραβδώσεις, ὧν ἐκάστη ἔχει χορδὴν μὲν περ. 0.12, βέλος δὲ 0.03. Μεταξόνιον διάστημα τῶν μὲν γωνιαίων κιόνων ἀπὸ τῶν παρακειμένων 1.90, τῶν δὲ λοιπῶν 2.13. Τῶν κιόνων τούτων ἴσταν-

(20) Μία εἶχε μῆκ. 0.40×0.30 (πάχ. 0.09), ἄλλη 0.40×0.21 .

ται νῦν κατὰ χώραν τὰ κάτω τῶν δύο νοτίων, ἦτοι τοῦ μὲν γωνιαίου οἱ δύο κάτω σπόνδυλοι (ὑψ. τοῦ κατωτάτου 0.918, τοῦ δὲ ἐπὶ τούτου 0.86), τοῦ δὲ παρ' αὐτὸν ὁ κατώτατος σπόνδυλος (ὑψ. 0.92)· τῶν ἄλλων τεσσάρων κίονων οὐδὲν σφίζεται κατὰ χώραν. Εὐρέθησαν πεπτωκότες καὶ τρεῖς ἄλλοι σπόνδυλοι, ὧν δύο μὲν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ, εἰς δὲ ἐν Ἀγ. Ἀθνασίῳ (χορδὴ ραβδώσεως, 0.115), πάντες δὲ οἱ λοιποὶ κατεστράφησαν, ὡς φαίνεται· ἐνὸς τεμαχίου τὰ δύο τεκτονικὰ σήματα ἐδημοσίευσαν ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 234, ἀριθ. 25. Κιονόκρανα εὐρέθησαν τρία βεβλαμμένα, ὑψ. 0.384 (ὑψ. πλίνθου 0.145, ὑψ. ἐχίνου 0.108)· περὶ τὸ ἄνω χεῖλος τῶν καθέτων ἐπιφανειῶν τῆς πλίνθου φαίνεται ὡσεὶ ἐξοχὴ τις μικρά· ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἐν μέσῳ τόρμος τετράγωνος (0.10), ἐκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς (διαμέτρου) τορμίσκος (0.04).

Αἱ παραστάδες ἦσαν ὡσαύτως, ὡς εἴρηται, λευκοῦ μαρμάρου. Ἐπὶ τῆς νοτίας παραστάδος ὑπῆρχεν ἐγκεκολαμμένη ἢ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 217 ἐξ. ἐκδεδομένη ἐπιγραφή· τῆς παραστάδος ταύτης ὁ κάτω λίθος κεῖται ἔτι κατὰ χώραν, εὐρέθη δὲ αὐτόθι πεπτωκὸς καὶ τὸ ἐπίκρανον φέρον δύο μὲν πλήρεις ὄκταφύλλους ρόδακας ἀναγλύπτους (διαμ. 0.15) ἐπὶ τῆς προστίας ἦτοι ἀνατολικῆς, ἡμισυ δὲ ρόδακος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἦτοι νοτίας ἐπιφανείας.

Τὸ ἐπιστύλιον συνέκειτο ἐκ διπλῆς σειρᾶς καθέτως κειμένων πλινθίδων· τούτων ἀνευρέθη μία μόνη, σχεδὸν ἀκέραιος, ἀνήκουσα ἐπὶ τοῦ νοτίου γωνιαίου κίονος καὶ τῆς ἀντιστοίχου παραστάδος· εὐρέθη πεπτωκυῖα κάτωθεν τοῦ οἰκείου τόπου. Ὑψος ἔχει 0.54, πλάτος σφζ. 2.44, πᾶχ. 0.405 (ἦτοι τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ κίονος)· ἡ δεξιὰ αὐτῆς ἐπιφάνεια εἶνε λοξῶς πρὸς τὰ ἔσω τετμημένα, ἵνα συνδέηται μετὰ τῆς ἀναλόγως τετμημένης ἀριστερᾶς ἐπιφανείας τοῦ παρακειμένου τμήματος τοῦ προσώπου.

Τοῦ διαζώματος εὐρέθησαν κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ναοῦ 5 τμήματα (ὑψ. 0.75, πᾶχ. 0.28-0.34), ἐν οἷς ἐν γωνιαίον. Πλάτος τριγλύφου περ. 0.42 (ἐκάστης ἐγγλυφῆς πλάτ. 0.08, βᾶθ. 0.038), πλάτ. μετόπης περ. 0.605. Αἱ γραμμαὶ τῶν τριγλύφων εἰσὶν ἐν γένει εὐθειαι· οἱ τόρμοι ἀπλοῖ ὡς οἱ ἐπὶ τῆς

λιθίνης τῶν τοίχων ζώνης, ὑπάρχει ὁμως καὶ τραπεζιοειδῆς ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῆς ἄνω ἐπιφανείας τριγλύφου.

Γεῖσου εὐρέθησαν πολλὰ τμήματα ἔκ τε τοῦ προσώπου καὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, τὰ μὲν μετὰ σταγόνων, τὰ δὲ ἄνευ σταγόνων. Τὰ γωνιαῖα ἔφερον ἐπὶ τῆς γωνίας τῆς κάτω ἐπιφανείας ἀνάγλυπτον ἀνθέμιον ἐπτὰ ἀναπτυσσομένων (δηλ. τριῶν ἐκατέρωθεν ἀποκλινόντων) φύλλων μετὰ κάλυκος καὶ στρεπτοῦ μίσχου. Αἱ σταγόνες εἰσὶν ἀπλαῖ, ἔχουσαι διάμ. 0.05, ὕψ. 0.015.

Ἡ μαρμαρίνη στεφάνη ἔφερεν ἀνάγλυπτα ἀνθέμια μετὰ συγκλινόντων ἐναλλάξ καὶ ἀποκλινόντων φύλλων. Τὰ μαρμάρινα λεοντόκρανα, ὡς ἐκ τῶν διασωθέντων εἰκάζεται, δὲν ἦσαν δοκιμωτάτης τέχνης· τὸ αὐτὸ ἴσως ρητέον καὶ περὶ ἄλλων μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Αἱ μακραὶ πλευραὶ εἶχον κατὰ τὸ πλείστον (τὸ ὑπόλοιπον) πηλίνην τὴν στεφάνην.

Ἀκρωτήρια εὐρέθησαν τρία, ἐν μὲν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ μέσον (31), ἐν δὲ κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Ναοῦ (1 1/2 μέτρ. ἔξωθεν αὐτῆς). Τὸ τρίτον κεῖται ἐν χωρίῳ Ἀστάλα ὑπὲρ τὴν εἴσοδον τῆς Ἐκκλησίας ἐνεκτισμένον.

Τυμπάνων τμήματα καὶ τεμάχια εὐρέθησαν 4, ἐν οἷς ἐν τοῦ μέσου μετὰ μονογραφήματος 2-3 τεκτονικῶν στοιχείων.

α'. Πρόδομος. Τὸ δάπεδον τοῦ προδόμου ἐπέστρωται διὰ τεσσάρων ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς σειρῶν μεγάλων πλακῶν ἐγχωρίου, ὡς εἴρηται, τιτανολίθου· κάτωθεν αὐτῶν εὔρηται μόνον μικροὶ λίθοι ὅσον πρὸς ἰσοπέδωσιν ἀναγκαῖοι. Ἐν τῷ ἐμβαδῷ τοῦ προδόμου αἱ στεναὶ πλευραὶ ἔχουσι λόγον πρὸς τὰς μακρὰς ὡς περ. 1: 2. Κατὰ τὸ νότιον μέρος τοῦ προνάου (ὄρα πίν. 2) κεῖνται βάσεις τινὲς ἀγαλμάτων (τὰς οἰκείας ἐπιγραφὰς ἐξέδωκα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1895 καὶ 1896), βεβαίως δὲ ἀνάλογα ἔργα ἀναθηματικά ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον (βόρειον) πλευράν, ἧς νῦν οὐδ' αἱ πλάκες σφίζονται. Καὶ ἀριστερόθεν μὲν τῆς εἰς τὸν σηκὸν εἰσόδου κεῖται κατὰ χώραν τὸ βᾶθρον Ἀδριανοῦ σ ρ ('Εφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 104 ἀριθ. 4), οὐ ὁ ὀπισθεν ὀρθοστάτης ρ ἀνῆκεν εἰς τὸ βᾶθρον τῆς ἱερείας Ἀρι-

(21) Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσεῖῳ Μεγαλοπόλεως· τὰ φύλλα τῶν δύο ἐν μέσῳ ροδάκων τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσὶ τὸ τε σχῆμα καὶ τὸν ἀριθμὸν διάφορα ἀλλήλων.

στοῦς ('Εφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 101), ἐν δὲ τῇ ΝΔ. γωνία ἔκειτο ἀνεστραμμένον τὸ βᾶθρον Λυδιάδου π ('Εφ. Ἀρχ. 1895 σελ. 263 ἐξ. (22)). Πρὸς τῷ νοτίῳ τοίχῳ κείνται οἱ λίθοι ξ, κ, λ, μ, ὧν ἐπειράθην νὰ ἀναπαραστήσω ἐν μέρει τὰ βᾶθρα· ξ = Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 117, ἀριθ. 12 (πρβ. καὶ σελ. 118 ἐξ. ἀριθ. 13(23))· περὶ τῆς μαρμαρίνης βάσεως κ πρβ. αὐτ. ἀριθ. 11 σελ. 115, ὅπου καὶ περὶ μαρμαρίνου τινὸς ἐπικράνου ν, περὶ δὲ τοῦ λ ὄρα αὐτ. σελ. 241 (ἀριθ. 29)· τῆς δὲ ἐξ ἔγχωρίου λίθου βάσεως μ ἄδηλον τὸ βᾶθρον.

Τῶν ἄλλων εὐρημάτων τοῦ προνάκου μνημονευθήτωσαν 1) ἐνεπίγραφος μαρμαρίνη στήλη Νικασίππου ('Εφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 106, ἀριθ. 5). 2) βωμίσκος περιφερῆς κοινοῦ λίθου (ὑψ. 0.66, διαμ. 0.37 καὶ 0.43) μεθ' ὑποκοίλου ἐσχάρας φέρων ζώνην ἀνάγλυπτον περὶ τὸν λαιμόν. 3) βαθρίδιον περιφερῆς κοινοῦ λίθου (ὑψ. 0.79, διαμ. 0.42) μετὰ γεισιδίου καὶ ὁμοίου ἀπλοῦ κόσμου περὶ τὴν βάσιν. 4) ἀπλούστερον βαθρίδιον περιφερῆς, κοινοῦ λίθου (ὑψ. 0.70) δίχα τεθραυσμένον. Ἐν τῷ προνάκῳ ὡσαύτως εὐρέθη μεταξὺ τοῦ βᾶθρου Ἀδριανοῦ καὶ τῆς εἰς τὸν σηκὸν εἰσόδου τὸ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 239 ἐξ., ἀριθ. 29, ἀναφερόμενον ἀκέφαλον ἄγαλμα, ἔτι δὲ κεφαλὴ γυναικὸς μαρμαρίνη (ὄλον ὑψ. 0.25) ἔχουσα τὴν κόμην ἔμπροσθεν μὲν κυματοειδῶς πῶς ἢ οὕτως ὡς ἐπὶ ὑποκειμένης στεφάνης ἀνεκτενισμένην (ὑψ. 0.09), ὀπισθεν δὲ κατὰ τὸ ἰνίον σπειροειδῶς πεπλεγμένην τὰ δύο ταῦτα γλυπτὰ λείψανα ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσεῖῳ Μεγαλοπόλεως.

Ἡ ἐκ τοῦ προδόμου εἰς τὸν σηκὸν εἰσόδος (πλάτ. 1.95) ἔχει οὐδὸν λίθον ὑπέρυθρον φέροντα ἔμπροσθεν κάτω κόσμον μετὰ κυματίου, ἐκ τῶν τοξοειδῶν δὲ ἰχνῶν, τῶν ἐπὶ τῶν προσκειμένων πλακῶν τοῦ προδόμου διακρινομένων, ἰδίᾳ φαίνεται ὅτι ἦν δίφυλλος πρὸς τὸν πρόδομον ἀνοιγομένη, ἔτερα δὲ δύο φύλλα ἀνεψήγοντο πρὸς τὸν σηκόν, καθ' ἃ φαίνεται ἐξ ὁμοίων ἰχνῶν παρα-

(22) Ἐκεῖ ἐν σελ. 263 ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ γράφει 0.24 ἀντὶ 0.14.

(23) Εἰρήσθω ἐκ παρέργου ὅτι ἐκεῖ ἐν σελ. 121 στίχ. 8 ἐκ τυπωτικῆς παραδρομῆς ἐγράφη ἐν ἀντὶ ἐν.

τηρουμένων ἐπὶ τεσσάρων πλακῶν, αἵτινες κείνται ταπεινότερον μὲν τοῦ οὐδοῦ, ὑψηλότερον δὲ τοῦ δαπέδου τοῦ προδόμου· ἡ ἀμοιβαία χρονικὴ ἀναφορὰ τῶν δύο θυρωμάτων τυγχάνει ἄδηλος. Ἡ εἴσοδος, καθ' ἃ ἐκ πεπτωκῶτων λειψάνων εἰκάζεται, ἔφερε περίξ πλαισίον καὶ γείσον ὑπερύθρου λίθου.

β'. Σηκός. Τὸ δάπεδον τοῦ σηκοῦ κείται ὀλίγῳ ταπεινότερον τοῦ οὐδοῦ τῆς εἰσόδου (αἰ πρὸς τῷ οὐδῷ 4 πλάκες τοῦ σηκοῦ κείνται ὀλίγῳ ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ δαπέδου), διαιρεῖται δὲ διὰ διαφράγματος εἰς δύο χώρους, ὧν τὸν μὲν πρὸς ἀνατολὰς καταλαμβάνει τὸ ψηφωτόν (24), τὸν δὲ δυσμικὸν τὸ μέγα βάθρον.

Τὸ ψηφωτόν, ἐν μέρει κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1889 ἀναφανέν, ἀπεκάλυψα τῷ 1895. Δι' ἔλλειψιν φωτογραφικοῦ ἢ ἄλλου μέσου ἠναγκάσθην νὰ ἰχνογραφῆσω κατὰ τὸ ἐνόν μοι πᾶσαν τὴν ψηφωτὴν παράστασιν (25), φοβούμενος μὴ μεταξὺ ἐπέλθῃ τις ζημία, ἐπεκάλυψα δ' εἶτα τὸ ἔδαφος πάλιν διὰ χωμάτων. Εὐτυχῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ θέρους (1895) ἐστάλη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας μετ' ἐμοῦ (ἐλθόντος μεταξὺ εἰς Ἀθήνας) ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ἐταιρείας κ. Ἀλέξανδρος Λυκάκης, ὅστις καὶ ἐξεπόνησεν ἐπὶ τόπου τὸ προσῆκον διάγραμμα, μεθ' ὃ ἐπέχωσα πάλιν τὸ ψηφωτόν πρὸς πρόληψιν πάσης ἐνδεχομένης φθορᾶς.

Ἡ χάριν τῆς ψηφροθετήσεως γενομένη ὑπόστρωσις, ὡς ἐκ τῶν ἐξετασθέντων μερῶν εἰκάζεται, ἐτελέσθη διὰ μικρῶν λίθων (περ. 0.10) καθέτως τεταγμένων, ἐφ' ὧν στῶμα λεπτόν πηλοῦ μετ' ἀσβέστου καὶ ἄμμου.

Τὸ ψηφωτόν κατέχον πλάτος μὲν 9.25, μῆκος δὲ ἐξ Α. πρὸς Δ. 7.30 (διακόπτεται μόνον ὑπὸ τῶν πρὸς τῆ εἰσόδῳ τεσσάρων λιθίνων πλακῶν), ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ οὕτως, ὥστε θὰ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ χρίσματος αὐτῶν. Σύγκριται δὲ ἐκ

(24) Τῷ 1889 παρατήρησα ὡσεὶ ψηφιδᾶς τινας καὶ μεταξὺ τοῦ μεγάλου βάθρου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ στρώσεως τοῦ διαφράγματος· ἄδηλον ἂν ἀνῆκον εἰς ψηφωτόν αὐτόθι κείμενον καὶ κατεστραμμένον ἢ ἂν, ὃ πιθανώτερον, προήρχοντο ἐκ τοῦ σφισμένου μεγάλου ψηφωτοῦ.

(25) Τὰ λευκὰ λιθάρια δὲν διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν ἑτεροχρῶν πρὸς εὐχερεστέραν διάκρισιν δύναται νὰ γίνηται ἐπὶ ἐκείνων χρῆσις γραφικῆς κιμωλίας ἢνα μᾶλλον ἐξαίρηται ἡ λευκότης.

λιθαρίων μικρῶν (0.02-0.03) ὑπερύθρου καὶ λευκοῦ χρώματος· καὶ τὸ μὲν πεδῖον, ἐν ᾧ ἡ παράστασις, ἀποτελεῖται ἐκ ψηφίδων ἐρυθροῦ κοινοῦ λίθου, αἱ δὲ παριστάμεναι μορφαί, ἤγουν τὰ δύο θηρία καὶ τὰ κοσμήματα, ἐκ ψηφίδων λευκοχρῶν (περὶ τῆς 1ης, 2ης καὶ 4ης ζώνης τοῦ πλαισίου πρβ. κατωτέρω) καὶ δὴ τὰ μὲν κοσμήματα ἐκ λιθαρίων τιτανολίθου, τὰ δὲ ζῶα ἐκ λιθαρίων μαρμάρου. Αἱ ἐσωτερικαὶ γραμμαὶ τοῦ ἀριστεροῦ λέοντος συνίστανται ἐκ ψηφίδων ἐρυθρῶν, ἡ δὲ χαιίτη τοῦ δεξιοῦ ζῶου ἐκ ψηφίδων λευκῶν κοινοῦ λίθου, ἡ δὲ προέκτασις τοῦ προσθίου ἀριστεροῦ σκέλους τούτου εἶνε ἐρυθρά.

Μεταξὺ τῶν δύο ζῶων εἰκονίζονται λευκῷ κύκλος ὡς καρπὸς καὶ παρ' αὐτὸν φύλλον κισσοῦ μετὰ μίσχου, ὑπὲρ δὲ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν σφίζονται ἔχνη τινὰ δυσδιάκριτα· ἴσως καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἀλλαχοῦ, ἐγένετο ἐπισκευή τις τὸ πάλαι. Τὴν ἐν μέσῳ παράστασιν ταύτην περιβάλλει τετράγωνον πλαίσιον ἐκ 5 ζωνῶν, ὧν ἡ μὲν ἐσωτερικὴ φέρει τετράγωνα, ἐναλλάξ καὶ ἀντιστρόφως λευκὰ καὶ ἐρυθρά, ὡς πυργίσκους μετ' ἐπάλλξεων, καὶ κατὰ τὰς 4 γωνίας ἀνὰ ἓν πεντάφυλλον ἀνθέμιον (σφίζονται τὰ δύο), ἡ δὲ μετ' αὐτὴν (2^α) καὶ ἡ 4^η ζώνη ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας σπειροειδοῦς μαιάνδρου (ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ζωνῶν ἐγκτεται ἐν τῇ θέσει τοῦ χρώματος· ἡ μὲν γὰρ 2^α ἔχει τὸ ἐρυθρὸν πρὸς τὰ ἔξω, ἡ δὲ 4^η πρὸς τὰ ἔσω)· μεταξὺ τῶν δύο ζωνῶν τῶν μαιάνδρων περιθεῖ 3^η πλατυτέρα ζώνη ἐκ κλάδων καὶ κλωνῶν ἀνθούντων, ποικιλώτατα καὶ ἐν ποιᾷ τινι συμμετρίᾳ (οὐχὶ πληρεὶ) καμπτομένων καὶ συμπλεκομένων. Ἡ ἔξωθεν τῶν εἰρημένων (5^η) ζώνη συνίσταται ἐκ λευκῶν λιθαρίων, πλὴν τῶν ἔμπροσθεν τοῦ νοτίου θυρώματος μέρους, ὅπερ φέρει ρόμβους λευκοὺς, κατὰ κορυφὴν ἐφαπτομένους ἀλλήλων, μετὰ τριγῶνων ἐρυθρῶν ἐν τοῖς κενοῖς. Μεταξὺ δὲ τῆς Α. πλευρᾶς τῆς 5^{ης} τοῦ ψηφωτοῦ ζώνης καὶ τοῦ σηκοπροδομίου τοίχου ὑπῆρχον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου δύο ψηφοθετήματα συνεχόμενα μὲν πρὸς τὸ λοιπόν, ἀφοριζόμενα δὲ ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν εἰρημένων πεσσάρων πλακῶν· ἐπὶ τοῦ σφζομένου (νοτίου) παρίσταται ἐν ἐρυθρῷ πεδίῳ ζεῦγος λευκῶν εὐτέχνων ἀνθεμίων πενταφύλλων· παρόμοιον πάντως, ὡς εἰκάσαι, ἦν καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν ἀντίστοιχον, οὐπερ οὐδὲ ἔχνος διεσώθη.

Τὸ κατεστραμμένον τοῦ ψηφωτοῦ μέρος διακρίνεται ἐν τοῖς διαγράμμασι (πίν. 1 καὶ 2), ὑπάρχουσι δὲ ἐνιαχοῦ καὶ μέρη, ἐνθα ἐγένοντο πάλαι ἐπισκευαί, οἷον ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τῆς 3ης ζώνης τοῦ πλαισίου, ἐκ μειζόνων λίθων, ἐν οἷς καὶ μέλανος χρώματος, ἀλλαχοῦ δὲ τεμάχια μικρὰ κεραμίδων ἐξήκουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ψηφωτοῦ ἢ ὀλίγη ταπεινότερον αὐτῆς. Παρὰ τὸ νότιον τοῦ σηκοῦ θύρωμα τὰ ἐρυθρὰ λιθάρια εἰσι σκληρότερα καὶ ὀρφνότερα, ἐλάσσονα τῶν λοιπῶν· ὅτι δ' αὐτόθι ἐγένετο ἐπισκευή, δηλοῦται καὶ ἐκ τῆς τεταραγμένης εὐθυγραμμίας ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ζώνης τοῦ ἐξωτερικοῦ μαιάνδρου καὶ ἐπέκεινα πρὸς νότον.

Τοῦ διαφράγματος, ὅπερ ἔκειτο μεταξὺ τοῦ ψηφωτοῦ καὶ τοῦ μεγάλου βάρθρου, σφίζεται (μικρὸν τοῦ δαπέδου ὑπερέχουσα) ἢ στρῶσις, ἥτοι βάσις, συγκειμένη ἐκ στενῶν ὀρθογωνίων λίθων (πλάτ. 0.32), ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι κατὰ τόπους τὸρμοι πρὸς ἴδρυσιν, ὡς εἰκάσαι, κιγκλιδώματος ἢ θωρακείου γενομένου εἰς ἀποκώλυσιν τῆς πρὸς τὸ μέγα βάρθρον προσόδου τῶν πολλῶν· μικρὸν θύρωμα ὑπῆρχε πιθανῶς κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ διαφράγματος μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ μέσον.

Τὸ μέγα βάρθρον ἔχει σχῆμα ταυοειδές, ἥγουν ἀνάλογον τῇ θέσει τῶν ὑπὸ Πausανίου (VIII, 37, 3) περιγραφομένων δύο ἰσταμένων καὶ δύο ἐν μέσῳ καθημένων ἀγαλμάτων, κατέχον δὲ κατὰ πλάτος ἅπαντα σχεδὸν τὸν πρὸς δυσμὰς χῶρον τοῦ σηκοῦ ἔξ μόνον στενὴν διόδον ἐκατέρωθεν (περ. 0.40) καὶ ὀπίσω (0.525).

Τοῦ βάρθρου τὰ ἔξω σύγκεινται ἐκ τεσσάρων ἐγγχωρίου λίθου δόμων, ὧν ὁ μὲν κάτω (πλίνθος) ἦν ἀπλοῦς, ὁ δ' ἐπὶ τούτου (βάσις) ἔφερε κόσμον, ὁ δὲ 3ος συνίστατο ἐξ ὀρθοστατῶν καὶ ὁ 4ος ἀπετέλει τὸ ἐπίκρανον. Τὸ ἔνδον αὐτοῦ ἐπληροῦτο διὰ 4 σειρῶν μειζόνων λίθων, ἰσοδομικῶς τὰ πολλὰ τεταγμένων.

Ἡ θέσις τῶν 4 ἀγαλμάτων ἐπὶ τοῦ βάρθρου ἐστὶν ἤδη γνωστὴ ἐκ τῆς διηκριβωμένης τοῦ Πausανίου περιγραφῆς: τὰ ἀγάλματα τῆς Δήμητρος καὶ Δεσποίνης ἦσαν ἐν μέσῳ καθήμενα ἐπὶ θρόνου (διὰ ταῦτα καὶ ἡ ἔμπροσθεν προεξοχὴ τοῦ βάρθρου), πρὸς νότον δὲ παρὰ τὴν Δήμητρα ἴστατο ἡ Ἄρτεμις, πρὸς βορρᾶν δὲ παρὰ τὴν Δέσποιναν ὁ τροφεὺς ταύτης Τιτᾶν Ἄνυτος.

Τῶν ἀγαλμάτων τούτων εὐρέθησαν πλείστα μέρη, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι ἦσαν λευκοῦ μαρμάρου τῶν Δολιανῶν, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, καὶ δὴ τὰ τῆς Δήμητρος καὶ Δεσποίνης μείζονα τῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀνύτου (πρβ. Πaus. VIII, 37, 3). Εὐρέθησαν δὲ πρὸς πλείστοις τεμαχίσις κλπ. τάδε: 1) κεφαλὴ ὑπερμεγέθης γυναικὸς μετὰ πέπλου. 2) κεφαλὴ γυναικὸς ἐλάσσωσιν τῆς πρώτης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους. 3) κεφαλὴ ἀνδρική γενειάτου ἀνάλογος τῇ ὑπ' ἀριθ. 2 μνημονευθεῖση. 4) τεμάχιον ἐσθῆτος ποικίλοις κεκοσμημένον ἀναγλύφοις, ἐν οἷς δύο Νίκαι (μείζονες τῶν λοιπῶν τοῦ τεμαχίου μορφῶν) κρατοῦσαι λυχνεῖα, Νηρηὶς ἐπὶ θαλασσίῳ τέρατος, ἄλλη ἐπὶ Τρίτωνος, τετράποδα ζῶα ἐν ἀνθρώπου στάσει καὶ ἱματισμῷ αὐλοῦντα, κιθαρίζοντα κλπ. ἔτι δὲ ἀετοί, πτερωτοὶ κεραυνοὶ, κλάδοι, σπειροειδῆς μαϊάνδρος κλπ. (πρβ. ἀνωτ. σελ. 96, σημ. 4^α). 5) τὸ ἄνω κορμοῦ ἀγάλματος ὑπερμεγέθους γυναικείου, ὕψ. σφζ. 0.87, πλάτ. 1.20, κοῖλος τὰ ὀπισθεν. 6) ἕτερος ἑλλιπῆς κορμὸς ἰσομεγέθης, εἰς τεμάχια. 7) τρία μεγάλα τεμάχια πέπλων ἢ ἱματίων (1.50-2.00×0.55-0.90). 8) τεμάχιον μετ' ἐσθῆτος φερούσης ἀνάγλυπτα πτηνά, πτερωτοὺς κεραυνοὺς, κλάδους κλπ. (1.05×0.32×0.30) ὡς τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 4, ἀλλ' ἑλλιπέστερον καὶ μὴ σφζον, ὡς ἐκεῖνο, πτερωτὰς Νίκας ἢ ἄλλας μορφάς. 9) τεμάχιον ἀγάλματος μετ' ἀμπεχόνης, ἧς ἡ τέχνη φαίνεται ὡς μιμουμένη ἐριωδῆς τι περίβλημα (0.80×0.40×0.30) ἴσως τῆς Ἀρτέμιδος. Πρὸς τούτοις εὐρέθησαν 4 μαρμάρινα ἀγαλμάτια ἑλλιπῆ, ὧν τὰ δύο, ἦττον βεβλαμμένα (ὕψ. περ. 0.50), ὡς Τριτωνιδῶν φαινόμενα, τὸ μὲν ἄνω μέχρι καὶ τῆς κοιλίας ἔχουσι σῶμα γυναικὸς γυμνῆς κρατούσης τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ περιφερῆς κανοῦν ἐπὶ κεφαλῆς, διὰ δὲ τῶν εὐθὺς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὀπίσω καμπτομένων καὶ ἐλικοειδῶς ἀνιόντων σκελῶν ἐστήριζον ὡσαύτως τὸ κανοῦν οὐ ἤπτοντο τὰ οὐραῖα· παρεμφερῆ πως ἦσαν καὶ τὰ ἕτερα δύο καὶ ἰδίᾳ τὸ ἓν.

Πάντα σχεδὸν τὰ εὐρημένα μετήνεγκα εἰς Ἀθήνας· καὶ αἱ μὲν κεφαλαὶ (ἀνωτ. ἀριθ. 1-3) καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐσθῆτος τεμάχιον, ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσεῖῳ (αἰθουσα Γ', ἀριθ. 225^α) εἰς κοινὴν θεῶν κείμενα, εἰσὶν ἤδη καὶ τοῖς πολλοῖς ἐγνωσμένα. Τὰ

δὲ λοιπὰ ἐκτεθήσονται ὡσαύτως ἐν καιρῷ, ὅταν συγκολληθῶσι, κομισθῶσι δὲ καὶ τὰ ἐν Λυκοσοῦρα δι' ἔλλησιν ἀμαξιτοῦ (ἐκείθεν εἰς Μεγαλόπολιν) ὁδοῦ ἐναπομείναντα μεγάλα λείψανα, ἅτινα νῦν ἀπόκεινται ἐν τῷ ἐκεῖ τῷ 1890 ἰδρυθέντι μικρῷ μουσεῖῳ.

Καὶ αἱ μὲν ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 δύο κεφαλαὶ ἀνήκουσι τοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Τιτᾶνος Ἀνύτου· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἦσαν πρόσθετοι, εὕρηκα δὲ δύο βολβοὺς ὀφθαλμῶν λευκοῦ μαρμάρου καὶ δισκᾶριον λίθινον ὡσεὶ ἴριν ὀφθαλμοῦ ἰώδους πως χρώματος μετὰ κόρης ἐκ διαφανοῦς ὕλης κυανῆς (μεταξὺ ἱριδος καὶ κόρης ὑπῆρχε λεπτὸν ἔλασμα ὑποπράσινον χαλκοῦν;).

Τῶν δὲ δύο κορμῶν ὁ μὲν ὑπ' ἀριθ. 6, ἅτε σφῶζων μέρος εὐρέος τινὸς πράγματος, (τῆς παρὰ Πausanίᾳ μνημονευομένης κίστης), ἀνήκει τῇ Δεσποίνῃ, ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 5 (τῆς Δήμητρος) (26) φέρει χιτῶνα ἐῶντα τὸ ἄνω τοῦ στέρνου γυμνὸν καὶ σφῶζει ἔμπροσθεν ἐπὶ ἑκατέρου ὤμου ἀνὰ ἓνα βόστρυχον· τῶν βοστρύχων τούτων ὁ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν τοῦ στέρνου (ἀριστερὰ τῷ ὀρῶντι) καθήκει ταπεινότερον τοῦ ἀντιστοίχου, ἐκ τούτου δὲ ἰδίᾳ καὶ τῶν σφζομένων τοῦ λαιμοῦ ἰχνῶν εἰκάζεται, ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ κορμοῦ τούτου ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὤμον (ἐκ τοῦ Πausανίου γινώσκομεν ὅτι ἡ Δημήτηρ πρὸς τὰ ἑαυτῆς ἀριστερὰ εἶχε τὴν Δέσποιναν καὶ ἔπειτα τὸν Ἄνυτον, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ μόνην τὴν Ἄρτεμιν)· ὁ λαιμὸς τοῦ κορμοῦ τούτου καὶ ἡ κεφαλὴ ἦσαν ἐξ ἄλλου τεμαχίου μαρμάρου, διότι ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ θώρακος ἐν μέσῳ ὑπάρχει μικρὰ κοιλότης χάριν γόμφου ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω φερομένη (27), κοιλότης δὲ γόμφου ὑπάρχει καὶ ὑπὸ τὸν λαιμὸν τῆς ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσεῖῳ μεγάλης πεπλοφόρου κεφαλῆς (ἀνωτ. ἀριθ. 1), ἣτις ὡσαύτως πρὸς τὰ ἑαυτῆς ἀριστερὰ φαίνεται στρεφομένη.

Τῆς δὲ τετάρτης, ἣτοι τῆς δευτέρας ὑπερμεγέθους, κεφαλῆς εὕρηκα (πρὸς Β. τοῦ Ναοῦ τῷ 1895) μόνην τὴν ρίνα (ὑψ. 0.08).

(26) Μένει ἐν Λυκοσοῦρα.

(27) Ἐκ τούτου ἰδίᾳ καὶ ἐξ ἐτέρων ἀλλαγῶν τὸρμων δηλοῦται ὅτι τὸ ἐπὶ Πausανίου (VIII, 37, 3) διαδιδόμενον, ὅτι τὰ δύο ἀγάλματα καὶ ὁ θρόνος καὶ ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας θρῆνυς δὲν συνεδέοντο διὰ σιδήρου ἀλλ' ἦσαν ἐνὸς ὁμοίως λίθου ὀρυχθέντος ἐντὸς τοῦ περιβάλλου κατὰ ὄψιν ὀνειράτος, ἦν ἀπλοῦς οὐκ ἐν πᾶν προσφάτω πιθανῶς χρόνῳ πλασθεὶς θρόλος.

ἀμφίβολον, ἂν ἐν τοῖς Ἀθήνησιν εὕρισκομένοις τεμαχίοις σφύζονται καὶ ἕτερα μέρη τῆς κεφαλῆς ταύτης.

Εὐρέθησαν δὲ τὰ πλεῖστα τῶν λειψάνων τούτων ἐν τῷ σηκῷ ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου βάρου μέχρι τοῦ οὐδοῦ τῆς ἐκ τοῦ προδόμου εἰσόδου, καὶ δὴ πρῶτον τὸ καλὸν τῆς ἐσθῆτος τεμάχιον (άνωτ. ἀριθ. 4), ἔπειτα δὲ (περ. 3.00-3.50 ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου) ἡ πεπλοφόρος κεφαλὴ (ὑπτία, περ. 3.00 ἀπὸ τῆς ἔμπροσθεν προεξοχῆς τοῦ βάρου), πρὸς ἀνατολὰς δὲ αὐτῆς ἡ τοῦ Ἀνύτου (πρὸς Β. βλέπουσα) ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀρτέμιδος εὐρέθη (ὑπτία) πρὸς Α. τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ πάλαι ἴστατο, ἦτοι πρὸς Α. (πλησίον) τῆς νοτίας μοίρας τοῦ βάρου, ὃ δὲ ἐν Λυκοσοῦρα μένων κορμὸς (άνωτ. ἀριθ. 5) κατὰ τὸ Β. τοῦ βάρου κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ ναοῦ.

Τῶν λοιπῶν τοῦ σηκοῦ εὕρημάτων ἀναγραφῆτωςαν α') αἱ δύο ἢ τρεῖς τράπεζαι ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 107-111, ἀριθ. 6 (28) καὶ 7. β') τὰ δύο βαθρίδια Ἰουλίου καὶ Ἰουλίας Λάκωνος (Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 111-113, ἀριθ. 8 καὶ 9). γ') τὸ δενδροειδὲς βᾶθρον Φιλοπάππου (Ἐφ. Ἀρχ. 1896, σελ. 127-30, ἀριθ. 16). δ') ὄψις βάρου Ξενάρχου Ὀνασικράτους (Ἐφ. Ἀρχ. 1896, σελ. 235, ἀριθ. 26). ε') βωμίσκος Ἐπαγάθου (αὐτ. σελ. 238, ἀριθ. 28). ς') κορμὸς ὡσεὶ Νίκης ἐν χιτῶνι μετὰ διπλοῖδιου ἐζωσμένου ἀχειριδῶτῳ προβαλλούσης τὸ δεξιὸν σκέλος (ὑψ. ἀπὸ λαίμοῦ ἕως γονάτων περ. 0.55· ἀπόκειται ἐν τῷ μουσεῖῳ Μεγαλοπόλεως).

Ἄλλων ἀναθημάτων λόγου ἄξιά εἰσιν εἰδῶλια πῆλινα κριῶν (μῆκ. περ. 0.10) καὶ συνεισπειραμένων ὄφρων (διαμ. περ. 0.05).

Τὸ νότιον θύρωμα τοῦ σηκοῦ ἐκ τῶν διασωθέντων λειψάνων δύναται νὰ παρασταθῇ ἐν διαγράμματι πλήρες. Ἐγένετο πιθανῶς ἀρχῆθεν σὺν τῷ νοτίῳ τοῦ ναοῦ τοίχῳ (οἱ ἐκατέρωθεν τοῦ θυρώματος τῶν ὀρθοστατῶν ὀριζόντιοι λίθοι δὲν φέρουσιν ἄνω τέρμους). Εἶχε δὲ δύο πρὸς τὸν σηκὸν ἀνοιγόμενα φύλλα, ὧν τὸ

(28) Ἐκεῖ ἐν σελ. 109 ἐκ παραδρομῆς, εὐνοήτου ἄλλως τυχανοῦσης, ἐγράφη ἐν στίχ. 6 «κατωτ. ἀρ. 5, 8,» ἀντὶ «άνωτ. ἀρ. 5, κατωτ. ἀρ. 8,» ἐν δὲ τῇ προτελευταίᾳ παραγράφῳ στίχ. 4 «δεξιῶ» ἀντὶ «ἀριστεροῦ» καὶ στίχ. 7 «ἀριστεροῦ» ἀντὶ «δεξιῶ».

πρὸς δυσμὰς ἐχάραξε ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ ἴχνος τῆς στροφῆς. Τῶν στροφῶν εὐρέθησαν τὰ δύο χαλκᾶ περιβλήματα (τὸ ἕτερον κατὰ χώραν ἐν τῇ ἀνατολικῇ κοιλότητι τοῦ λίθου), ὕψ. 0.07, διαμ. 0.07. Τοιαῦτα κέκτηται καὶ ἄλλα τὸ Ἀθήνησι Μουσεῖον (ἐν Χαλκοθήκῃ, ἀριθ. 8004-8006) (29).

Ἐκ τοῦ νοτίου θυρώματος διὰ 3 βαθμίδων κατερχόμεθα εἰς διάδρομον διήκοντα μεταξὺ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀντηρίδος, πλάτους περ. 1.65. Ὁ διάδρομος στενοῦται ἐν δυσι τόποις ἕνεκα τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ νοτίου θυρώματος καὶ τῶν τῆς προστάσεως τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἀντηρίς, ἐξ ὀγκολίθων ἐγχωρίων κατεσκευασμένη ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ ὑψώματος Τερζῆ ἀντικρῦ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ εἰς μῆκος ἄνω μὲν (ἐπὶ τοῦ 10^{ου} ἀναβαθμοῦ) ἴσον τῷ τοῦ Ναοῦ, πρὸς δὲ τὰ κάτω βαθμηδὸν μειζον. Οἱ ἀναβαθμοὶ (πλατ. 0.43-0.85) ἀρχόμενοι κάτω ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ διαδρόμου δὲν ἐξικνουῦνται μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος. Καὶ δὲν ἀπεκάλυφα μὲν αὐτοὺς ἐντελῶς (τὸ μὲν δι' ἔλλειψιν χρόνου, τὸ δὲ ὑπὸ φόβου μὴ λίθοι ἄνωθεν καταπίπτοντες ἐπενέγκωσι ζημίαν τινὰ τῷ ναῷ, πρὶν ἐγκαίρως ἀποσοβηθῆ ἢ πᾶς κίνδυνος), ἀνέσκαψα ὁμῶς ἐν μέσῳ καὶ καθ' ἑκατέραν τὴν ἄκραν ἱκανὸν μέρος, ὥστε νὰ βεβαιωθῇ τὸ τοῦ ὄλου σχῆμα, οὕτω δὲ καὶ ἀπεδόθη δεόντως ἐν τῷ διαγράμματι (πίν. 1)· μεταξὺ τῶν ὀγκολίθων εὔρηται πολλαχοῦ μικρὸν κενὸν ἴσως πρὸς ἐκροῆν τῶν κατασταζόντων ὀμβρίων ὑδάτων.

Ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος κατακεχωσμένης ἤδη, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴρηται, διωχετεύθη ὑδραγωγεῖον πηλίνων σωλῆνων (διαμ. 0.05-0.09), ὅπερ προερχόμενον, καθ' ἃ φαίνεται, ἐκ τῶν δυσμικῶν τοῦ Τερζῆ κατέληγεν εἰς μολύβδινον σωλῆνα ἀντικρῦ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ προνάου, 0.90 ὑπερθεῖν τοῦ 4^{ου} ἐκ τῶν κάτω

(29) *A. de Ridder Catalogue des bronzes de la Société Archéolog. d'Athènes* (1894) N° 589-591.

ἀναβαθμοῦ· ὁ μολύβδινος σωλῆν (30) ἔχων μῆκος 1.90 ἀποτε-
λεῖται ἐξ ἐλάσματος (πάχ. 0.005), οὗ δύο μακραὶ πλευραὶ εἰσιν
ἀλλήλαις συγκεκολλημέναι οὕτως ὥστε ἡ τομὴ τοῦ σωλῆνος δὲν
εἶνε κυλινδρική, ἀλλ' ὠσειδῆς (διαμ. 0.06×0.035). Τοὺς πη-
λίνους σωλῆνας ἀπεκάλυψα καὶ ἀπέναντι τοῦ νοτίου θυρώματος
τοῦ Ναοῦ, 1.20 ἄνωθεν τῆς γωνίας τοῦ 7^{ου} ἀναβαθμοῦ· τὸ
λοιπὸν τοῦ ὑδραγωγείου μέρους, ὡς καὶ ἡ πηγὴ αὐτοῦ, ἔμεινεν
ἀνεξερεύνητος.

Ἐμπροσθεν τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ πρὸς τῷ κάτω ἀναβαθμῷ
κεῖνται δύο βάρθρα ἀγαλμάτων περιφερῆ, λίθου ἐγχωρίου. Τού-
των τὸ μὲν πρὸς Νότον (ἀντικρὺ που τοῦ 3^{ου} κίονος) σφάζεται
πλήρως συγκεῖμενον ἐξ ὑποβάθρου, σώματος κυλινδρικοῦ (ὑψ. 0.81,
μετὰ κόσμου περὶ τε τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω χεῖλος) καὶ ἐπίκρανου,
ἐφ' οὗ τύποι τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς στηριζομένου χαλκοῦ
ἀγάλματος· εὐρέθη πεπτωκὸς παρὰ τὴν οἰκίαν θέσιν. Τοῦ δὲ
βορείου (κειμένου ἀντικρὺ τοῦ 2^{ου} κίονος) πρὸς τῇ βάσει εὐρέθη
χαμαὶ ὁ κύλινδρος (ὑψ. 79) φέρων ὅμοιον τῷ τοῦ νοτίου κόσμον·
τούτῳ νομίζω ὅτι ἀνήκει ἐπίκρανόν τι ἀνάλογον εὐρεθὲν ἐν τῇ
Στοᾷ.

Β' Στοά.

Περὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ Στοᾶς ὁ Πausanias λέγει
(VIII, 37, 1) σαφῶς τάδε: «ἰόντων δὲ ἐπὶ τὸν ναὸν στοὰ τέ
ἐστὶν ἐν δεξιᾷ καὶ ἐν τῷ τοίχῳ λίθου λευκοῦ τύποι κλπ.», παρα-
κατιῶν δὲ ἀναγράφει πρὸ τοῦ ναοῦ τρεῖς βωμούς. Ἡ περιγραφὴ
τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ συμφωνεῖ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται,
πρὸς τὰ εὐρημένα ερεῖπια. Ἡ μόνη ὁδός, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος
εἰς τὸ Ἱερὸν ἔβαινε πρὸς τὸν Ναόν, ἦγεν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δὴ
πρὸς Ν. τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ τῆς Στοᾶς· διότι πρὸς Ν. καὶ
Δ. ἐκτείνεται ἢ καταβαίνει ὁ λοφίσκος Τερζῆ, πρὸς δὲ Β. τὸ
ἐπίπεδον κλίνει ἀποτόμως παρὰ τὸν περιβόλον· ἄλλως δέ, καὶ
ἂν ὑπῆρχε διόδος πρὸς Β. τῆς Στοᾶς, ὁ πρὸς τὸν Ναὸν βαίνων

(30) Ἀπόκειται τριχῆ τεθραυσμένος ἐν τῷ μουσείῳ Λυκοσούρας.

ἐμελλε νὰ φθάσῃ, ἔνεκα τῆς μακρᾶς ἐκτάσεως τῆς Στοᾶς καὶ τῆς πρὸς τῷ Ναφ̄ θέσεως τοῦ δυσμικοῦ μέρους αὐτῆς, εἰς τὸ βόρειον ἢ δυσμικὸν μέρος τοῦ Ναοῦ, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα τὸ πρόσωπον τῆς Στοᾶς ἔβλεπε πρὸς νότον, ὅπου ἴδρυντο καὶ οἱ βωμοὶ πρὸ τοῦ ναοῦ.

Τῆς Στοᾶς σφίζονται ἐν μικρῷ τινι ὕψει τὰ ἐδάφη τῆς κατασκευῆς. Μῆκος ἐσωτερ. 64 μέτρ., πλάτος τοῦ πρὸς νότον χώρου 5.82 (τοσοῦτόν που καὶ τὸ τοῦ Β. χώρου), πάχος τοίχων 0.70.

Ὁ τοίχος β τῆς στοᾶς συνδεῖται μετὰ τοῦ τοίχου τοῦ περιόλου γ διὰ πλαγιῶν τοίχων, σφίζει δὲ β ἐπιμήκεις λίθους (4 κατὰ τὸ μέσον καὶ 2 κατὰ τὸ δυσμικὸν ἄκρον) ὀριζοντίως κειμένους μετὰ τὸρμων ἐνιαχοῦ κιώνων καὶ παραστάδος. Οὕτω φαίνεται ἡ στοὰ ὡς διπλῆ οὐσα μετὰ στυλοβάτου ἐν μέσῳ, εἰς δύο κλίτη ἢ μοίρας αὐτὴν διαιροῦντος. Τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἀντίκεινται πλείονες λόγοι. Ὁ νότιος τῆς στοᾶς τοίχος α, κατὰ μέγα μέρος κανονικῶς κατεστραμμένος, φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας πολλαχοῦ τὸρμους καὶ τὰς γνωστὰς ἀβαθεῖς κοιλότητας, αἵτινες ἐγλύφοντο ἵνα διὰ τοῦ μοχλοῦ προσωθῶνται οἱ ἄνωθεν λίθοι χάριν τῆς ἀκριβοῦς πρὸς ἀλλήλους ἀρμογῆς. Τοῦ δὲ τοίχου β σφίζονται δύο συνήθως δόμοι λίθων ποικίλου μεγέθους καὶ σχήματος, ὧν ἡ ἄνω ἐπιφάνεια δὲν εἶνε παντάπασι λεία καὶ ἰσόπεδος. Ἐπὶ τούτων κεῖνται οἱ β εἰρημένοι λίθοι καὶ δὴ ὀλίγω βορειότερον τοῦ θεμελίου (καίτοι τοῦτο ἐνεδέχεται νὰ προέρχεται καὶ ἐκ προσωθήσεως ἐκ νότου) καὶ οὐχὶ ἀμέσως ἄνωθεν ἀλλὰ παρεμπύπτοντος στρώματος χύματος ἢ πηλοῦ (ὑψ. 0.05-0.06) μετὰ τεμαχίων ἐνιαχοῦ κεραμίδων πηλίνων· τὰ δὲ περὶ τοῦ νοτίου τοίχου εἰρημένα λογιζόμενος ἀνήγειρα τοὺς ἐπιμήκεις ἐκείνους τοῦ τοίχου β λίθους, ἵνα παρατηρήσω ἂν κάτωθεν φέρουσι τὸρμους· καὶ πράγματι κατὰ τὸ ἕτερον αὐτῶν στενὸν ἄκρον ὑπάρχει κάτω τὸ $\frac{1}{2}$ τὸρμου μικροῦ, ὅστις προδήλως ἦν ἄχρηστος ἂν ἀρχῆθεν οἱ λίθοι οὗτοι προωρίζοντο νὰ τεθῶσιν ὅπως νῦν κεῖνται. Πρὸς δὲ τούτοις, ἂν πρὸς τῇ τοῦ νοτίου θεμελίου α ὑποτεθῇ καὶ μέση ἀνέκαθεν κιονοστοιχία (ἐπὶ τοῦ τοίχου β), παραστάδες κατὰ τὰ ἄκρα ἦσαν, ὡς ἐκ τοῦ συνήθους εἰκάσαι, περιτταί, τοιαύτην δ' ἐν τούτοις κατὰ τὸ δυσμικὸν τοῦ τοίχου β μαρτυροῦσιν ὑπάρχουσαν

οἱ ἐπὶ τοῦ αὐτόθι λίθου τόρμοι. Τέλος δὲ ὁ ἀπὸ τοίχου γ πρὸς τὸν β φερόμενος δυσμικὸς τοῖχος οὔτε κατὰ τὴν προσήκουσαν οἰκοδομικὴν δέσιν συνάπτεται μετὰ τοῦ β, οὔτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς γραμμῆς κείται· τὸναντίον δὲ ὁ τοῖχος β συνδεῖται κατὰ τὸν κανόνα μετὰ τοῦ μεταξὺ α καὶ β δυσμικοῦ τοίχου, ὅστις ἅμα ἀποτελεῖ ἐν τῷ νοτίῳ μέρει τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου ω.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εἰκάζεται ὅτι οἱ ἀνωτέρω β λίθοι, ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ νοτίου τῆς στοᾶς θεμελίου α (ἤγουν ἐπὶ τοῦ προσώπου) ὡς στυλοβάται κείμενοι, μετετέθησαν ὕστερον ὅπου σήμερον εὐρηναται, ἵσως ἵνα εὐρυθη καὶ ὁ μεταξὺ στοᾶς καὶ βωμῶν χῶρος, ὕστερον δ' ἐπῆλθε καὶ ἡ μετὰ τοῦ γ σύνδεσις τοῦ β καὶ ἡ προσθήκη τοῦ πρὸς Δ. λοξοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου.

Περὶ τῶν ἀντηρίδων τῆς στοᾶς ἐγένετο λόγος ἐν ἀρχῇ (σελ. 100).

Τὸ πρόσωπον τῆς Στοᾶς, ὡς ἐκ τῶν εὐρεθέντων λειψάνων ἀποδεικνύεται, ἦν δωρικοῦ ρυθμοῦ, λίθου ἐγγυρίου, εὐρέθησαν δὲ κίονες ἀρράβδωτοι (ὧν οἱ δύο κάτω τόρμοι ἔχουσι μετάκεντρον διάστημα ἀνάλογον τῷ τῶν εἰρημένων στυλοβατικῶν λίθων) καὶ μέρη θριγκοῦ ἱκανὰ νὰ ἀποδώσωσιν ἐν διαγράμματι ἀναπαράστασιν τοῦ οἰκοδομήματος. Εὐρέθησαν δὲ καὶ τεμάχια ἡμικίωνων μετὰ δωρικῶν ραβδώσεων καὶ τετραγώνου ἐγγλυφῆς (χάριν τοιχίων) ἐπὶ τῶν δύο πλαγίων ἐπιφανειῶν κατὰ μῆκος μέχρι τινὸς ὕψους· ἐν σφίξει καὶ τεκτονικὸν ἀγκῶνα.

Κατὰ τὸ δυσμικὸν τῆς στοᾶς εὐρέθη τὸ μετ' ὀνομάτων τῆς οἰκίας τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου βᾶθρον (Θεαρίδαν), ὃ ἐξέδωκα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1895 σελ. 270 ἐξ. (πρβ. Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 123, σημ. 33). Ἄλλων εὐρημάτων ἦν ἡ στοὰ σχεδὸν παντάπασιν ἔρημος. Ἄν τὰ παρὰ Πausanίᾳ (VIII, 37, 1-2) ἀνάγλυφα Πολυβίου κλπ. κατέπεσον εἰς τοὺς πρὸς Β. ὑποκειμένους ἀγρούς ἢ κατεστράφησαν, διατελεῖ ἄδηλον.

Ἡ στοὰ, ὅσον ἐκ τοῦ νοτίου θεμελίου α εἰκάζεται, δὲν ἀνάγεται εἰς νεωτέρους τοῦ Ναοῦ χρόνους· τὸ γὰρ δυσμικὸν τοῦ α μέρος ἔστιν ὅπου φαίνεται ὡς εἰσχωροῦν ὑπὸ τὴν εὐθυνητήριαν τοῦ ναοῦ.

Σύγχρονον τῇ στοᾷ εἶνε τὸ δωμάτιον ω, καθ' ὃ κυρίως ἐμ-

φαίνεται ἐκ τῆς μετὰ τούτου οἰκοδομικῆς δέσεως τοῦ τοίχου β· τὸ δωμάτιον τοῦτο εἶνε τετράγωνον, βαθύτατα κατὰ τὴν ΒΔ. μάλιστα γωνίαν τεθεμελιωμένον (μέχρι βάθους ἢ ὕψους ὡς 2 1/2 μέτρων). Οἱ τοῖχοι ἐκ δύο συνήθως σειρῶν λίθων (ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς παρεΐας) συγκείμενοι καὶ κατὰ τὸ ἐκεῖ σύνηθες ἰσοδομικὸν μετ' ἀνωμαλιῶν σύστημα ἐκτισμένοι, ἦσαν, ὡς φαίνεται, ἔσωθεν ἀσβεστόχριστοι (σῶζονται εἰς μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος), ἔχνη δὲ ἀσβέστου παρετηρήθησαν καὶ ἐν μικρῶ λίθῳ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ δυσμικοῦ τοίχου. Ἐν τῷ βάθει παρὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν εὐρέθη κόνις ἀνθράκων, ἀλλαχοῦ δὲ ἐν τῷ δωματίῳ οὐδὲν σχεδὸν ἄλλο πλὴν ἀστραγάλου χαλκοῦ (μῆκ. 0.02), συντριμμάτων μελαμβασῶν ἀγγείων καὶ ἀγαλματίου χαλκοῦ. Τὸ ἀγαλμάτιον (ὑψ. 0.078), τέχνης ἀρχαϊκῆς, παρίστησι γυναικῆα ('Αθηναῖν πιθανῶς· πρβ. καὶ τὴν ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς, Παιυσαν. VIII 37, 12) φέρουσαν ποδῆρη ἄπτυχον χιτῶνα ἀχειρίδωτον· διὰ τῆς ἐκτεταμένης καὶ μικρὸν ἀνακεκαμμένης δεξιᾶς ἐκράτει, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ παλάμῃ αὐλακος δηλοῦται, ραβδίον τι (δόρυ) ἐν στάσει ἐπιτιθεμένης, διὰ δὲ τῆς προκεκαμμένης ἀριστερᾶς ἐκράτει πιθανῶς ἀσπίδα πρόσθετον. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει κάλυμμα ὡς κράνος καθῆκον ὀπίσω ἐν τοξοειδεῖ ἄκρῳ ἐπὶ τοῦ ἀυχένος ὡς ποῦ ἡ κόμη ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς φέρει αὐλακα ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω διήκουσαν (ἴσως πρὸς ἐφαρμογὴν κυμβάχου λόφου), ἐκατέρωθεν δὲ κατὰ τὸ βρεγματικὸν ὄστοῦν ὠτοειδῆ ἀπόφυσιν ὡς φάλαρων. Ἰπὸ τοὺς μεγάλους καὶ ἀτέχνους πόδας ὑπάρχει ἐξοχῆ γόμφου πρὸς ἔνθεσιν ἐπὶ τοῦ (μὴ εὐρεθέντος) βαθριδίου.

Ἄγ. Ἀθανάσιος. Τάφοι. Τὸ πρὸς Α. τῆς Στοᾶς κατερηριμμένον ἐκκλησιδίδιον ὠκοδόμητο κυρίως ἐκ παντοίων ἐξεργασμένων λίθων τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν βάθρων (31),

(31) Κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰσόδου εὐρέθη ἐν τῷ τοίχῳ ἐνεκτισμένον τὸ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 125 ἐξ., ἀριθ. 14-15 ἐκδεδομένον βάθρον (ἀνατετραμμένον, ἔχον τὴν ὑπ' ἀριθ. 14 ἐνεπίγραφον ἐπιφάνειαν πρὸς δυσμὰς βλέπουσαν),

σύγκεινται δὲ οἱ τοῖχοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ δύο στοιχῶν ὀρθοστα-
τῶν, ὑφ' οὓς πολλαχοῦ κίονες τῆς στοᾶς κατὰ μῆκος ἐκτάδην
κεῖμενοι. Ἄθλιον ἂν ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἀρχαίων οἰκοδόμημα.

Ἡ κυρία εἴσοδος τῆς Ἐκκλησίας ἦν ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευ-
ρᾶς ἐν τῇ ἀντικρῦ αὐτῆς ἀνατολ. κόγχῃ εὗρηται σπόνδυλος ἀρρα-
βδώτου κίονος ὡς βᾶσις πιθανῶς τῆς Ἀγίας Τραπεζίης. Τὸ ἔδα-
φος τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν δυσμικὴν μοῖραν ἦν ἐστρωμένον διὰ
μεγάλων πλακῶν καλυπτουσῶν ἐν μέρει καὶ τοὺς ἐνταῦθα τά-
φους. Τῶν δύο μεγάλων αὐτόθι τάφων (πίν. 1) ὁ μὲν παρὰ τὴν
βόρειον πλευρὰν περιεῖχε δύο νεκρούς, πρὸς ἀνατολὰς ἦτοι χρι-
στιανικῶς βλέποντας, ἦν δὲ ἐστρωμένος διὰ τετραγώνων (□ 0.29)
πηλίνων πλίνθων· αἱ δύο μικραὶ πλευραὶ αὐτοῦ ἀπετελοῦντο ἐκ
πλίνθων ὀρθίων, τὰ δ' ἄλλα ὁ τάφος ἦν λιθόκτιστος, ὡς καὶ οἱ
πλείστοι ἄλλοι τάφοι, ἤγουν ἔφερον ὡς τοιχώματα πλείονας
καθέτους μετρίας τὸ μέγεθος πλάκας. Ὁ δὲ παρὰ τὴν νοτίαν
πλευρὰν περιεῖχεν ὡσαύτως δύο νεκρούς καὶ ἦν ἐκ πλακῶν λι-
θίνων μετὰ πηλίνων πλίνθων ἐν τοῖς κενοῖς κατεσκευασμένος.
Ἔτερος τάφος πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας περιεῖχε τρία κρα-
νία. Εὗρημα ἐντὸς τῶν τάφων τούτων, ὡς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς
λοιποῖς, οὐδὲν ὑπῆρχεν.

Κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ὑπῆρχεν
ἐλάσσων εἴσοδος μετὰ προθύρου, ἐτέρας δὲ κόγχης σφίζεται μέρος
πρὸς Β. τῆς προειρημένης· ἐνταῦθα κεῖται τάφος (περιεῖχε δύο
νεκρούς) ἔσωθεν ἐπαηλιμμένος, διὰ τετραγώνων μεγάλων πλα-
κῶν καὶ μαρμάρου μεταγενεστέρου κεκαλυμμένος.

Οἱ τάφοι καθόλου ἐκτείνονται καὶ πρὸς δυσμὰς πρὸς τὸ ἀνα-
τολ. ἡμισὺ που τῆς στοᾶς, ἀνάγονται δὲ εἰς τοὺς μετὰ τὴν κα-
ταστροφὴν τῆς στοᾶς χρόνους (πρβ. καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ἀνα-
τολικοῦ πλαγίου τοίχου, ὅστις συνδέει τὸν τοῖχον γ μετὰ τοῦ
τοίχου β τῆς Στοᾶς)· ἔφερον δὲ τοὺς νεκρούς χριστιανικῶς
βλέποντας.

Γ' Βωμοί.

Κατὰ Πausanίαν (VIII, 37, 2) ὁ εἰσελθὼν εἰς τὸ Ἱερὸν εὐ-
ρίσκει δεξιὰ τὴν Στοάν, «πρὸ δὲ τοῦ Ναοῦ Δήμητρὶ τέ ἐστι

βωμὸς καὶ ἕτερος Δεσποίνη, μετ' αὐτὸν δὲ μεγάλης Μητρός».

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις συμφώνως τῇ τοῦ Πausανία μαρτυρία παρατηροῦνται πρὸς Ν. τῆς Στοᾶς τὰ κάτω μέρη τριῶν βωμοειδῶν κτισμάτων. Τούτων τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς σύγκειται περίξ ἐκ τεμαχίων μαρμάρων ὑδρορροῆς κλπ. (ὑψ. περ. 0.20 πλάχ. 0.25), ἐντὸς δὲ ἔχει λείψανα δύο σκελῶν θεμελίων εἰς ὀρθὴν γωνίαν συναπτομένων καὶ συνισταμένων ἐκ φαιῶν λίθων, οἱ νῦν ἐνιαχοῦ «ἄγρια ἀκόνια» καλοῦνται· φαίνεται πιθανὴ μετασκευὴ τις τοῦ βωμοῦ τούτου. Τὸ δὲ δεύτερον (πρὸς δυσμὰς τοῦ εἰρημένου, 24.30 ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τοῦ Ναοῦ) εἶνε κανονικώτερον ἐκτισμένον ἐκ μεγάλων ἐγχωρίων τιτανολίθων, ὧν διασφύζονται μέρη δύο δόμων, Τοῦ δὲ τρίτου (πρὸς Δ. τοῦ δευτέρου) διεσώθησαν μόνον τρεῖς λίθοι πλάτ. ὡς 0.45-0.65· μνημονευθήτωσαν δὲ καὶ δύο πρὸς Ν. αὐτῶν κείμενοι λίθοι μήκ. 0.30-0.50 καίπερ πιθανῶς οὐχὶ τῷ κτίσματι ἀνήκοντες.

Τὰ τρία ταῦτα κτίσματα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι, κατὰ Πausανίαν, τὸ μὲν πρὸς Α. τῆς Δήμητρος, τὸ δὲ ἐν μέσῳ τῆς Δεσποίνης, τὸ δὲ πρὸς Δ. τῆς Μεγάλης Μητρός.

Δ' Ἄλλαι ἔρευναί.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἄγ. Ἡλίου μικρὰ γενομένη σκαφικὴ ἀπόπειρα οὐδὲν προήνεγκεν εἰς φῶς.

Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰν ἐν μικρᾷ σκαφικῇ ἐρεύνῃ, ἣτις δεῖται ἐπαναλήψεως, εὐρέθησαν, πλησίον θεμελίων τινῶν ἐγχωρίου λίθου μήκ. 5.50, δύο ἀρχιτεκτονικὰ μάρμαρα.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Τερζῆ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἔνεκα τῆς τελείας αὐτόθι καταστροφῆς οὐδὲν πιθανῶς ἄξιον μνείας προσδοκᾶται· φαίνονται μόνον μέρη τοῦ πρὸς Β. θριγκώματος τοῦ λόφου. Κατὰ τὸ δυσμικὸν δὲ μέρος ἀντικρῦ που (ἀνωθεν) τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου τοῦ εἰρημένου πρὸς Β. τοῦ Ναοῦ περιβόλου

εφαίνετο πολυγωνικός τοίχος και παρ' αὐτὸν δεξαμενὴ εὐπαγής, ἣς κάτωθεν ἄλλα λείψανα τοίχων ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων καλῶς ἐξεργασμένων. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐμελλον νὰ γένωνται ὑποκείμενον ἐρεύνης ἐν προσεχεῖ ἀνασκαφικῇ περιόδῳ. Τότε δ' ἐγὼ περατώσας τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς μετὰ τῶν βωμῶν, εἰς ὃ καὶ κυρίως ἀφεώρα ἡ ἐμὴ τοῦ 1895 ἐργασία, ἐπανῆλθον ἐκ Λυκοσοῦρας, ὅπου ἔμεινεν ὁ πρό τινος ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκεῖσε ἐλθὼν κ. Ἰωάννης Λύρης, εἰς Ἀθήνας, ὅπου μετὰ δύο ἐβδομάδας μετέβην πάλιν εἰς Λυκοσοῦραν μετὰ τοῦ κ. Λυκάκη, μέλλοντος νὰ ἐκπονήσῃ τὸ διάγραμμα τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου. Ἐν τῷ μεταξὺ προχωρήσας ἐκεῖ ὁ κ. Λύρης μετὰ φιλοτίμου ζήλου καὶ ἐπιμελείας ἀπεκάλυψεν ἐν μέρει τὰ πρὸς τῇ δεξαμενῇ καὶ τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ εἰρήπια δωματίων καὶ ἄλλων τινῶν κτισμάτων.

Παρεμείναμεν τότε ἐν Λυκοσοῦρᾳ μετὰ τῶν κυρίων Λύρη καὶ Λυκάκη, ἐργαζομένου μεταξὺ περὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων διαγραμμάτων (πίν. 1-4), ἐπὶ 20 ἡμέρας πρὸς περαιτέρω ἀποκάλυψιν τῶν εἰρημένων λειψάνων, μεθ' ὃ διεκόπη ἡ ἐργασία, ἀναβληθείσης καὶ τῆς χαράξεως τοῦ διαγράμματος αὐτῶν ἐς ἄλλοτε μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονευθῆτω ὅτι τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ (πρὸς ΝΔ) προσερείδονται πρὸς τῇ δεξαμενῇ 6 δωμάτια καὶ πρὸ τούτων ἕτερα 6, μεταγενεστέρων τὰ πολλὰ χρόνων· ὑπὸ τοὺς τοίχους τινῶν δωματίων ὑποφαίνονται θεμέλια ἀρχαιοτέρων δωματίων. Πρὸς τὸ ὀπισθεν δὲ μέρος τοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου σφίζονται ὡσαύτως λείψανά τινα οἰκοδομημάτων, ἐν οἷς μία πλευρὰ φέρει 2-3 ἀναβαθμοὺς μετὰ δύο τεκτονικῶν ἀγκώνων.

Τῶν ἐνταῦθα εὐρημάτων ἄξια λόγου εἰσὶ τρία ἀρχαῖα χαλκᾶ εἰδῶλια ἐξ ἐλάσματος λεπτοῦ, ὕψ. 0.04, ἀτέχνου ἐργασίας· τὸ ἔλασμα εἶνε ἐψαλισμένον ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἀνατείνοντος ἐν κισίᾳ τὰς χεῖρας, ἄνευ διακρίσεως λαίμου καὶ τῶν καθ' ἕκαστον πλὴν τριῶν σφαιρίων ἐκτύπων δηλούντων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ρῖνα(32). Ὡσαύτως ἀρχαῖκῆς τέχνης ἀναγραφῆτωςαν καὶ μικραῖ

(32) Ταῦτα ἐμνημόνευσε καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς «Ἄστου» τῇ 20ῃ Σεπτεμβρίου 1895,

τινες λεπτοῦ χαλκοῦ ἐλάσματος ταινίαί καὶ δισκάρια, ἐφ' ὧν εἰσι διὰ τροχίσκου πιθανῶς κεχαραγμένα ἀπλᾶ ἐκ τεθλασμένων ἤτοι ζητοειδῶν γραμμῶν κοσμήματα· ταῦτα εὐρέθησαν πλησίον βωμοειδῶν τινων θεμελίων. Ἔτι δ' εὐρέθη τεμάχιον μικροῦ πηλίνου εἰδωλίου κορυθοφόρου καὶ ἕτερον κριοκεφάλου (ὑψ. 0.065) καὶ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείων πηλίνων ἀπλῶν καὶ τινα χειροποιήτων. Εἰρήσθωσαν καὶ δύο μικρὰ τεμάχια ἀγγείων κοινῶν μετὰ λειψάνων μορφῆς, τὸ μὲν μελανομόρφου, τὸ δὲ ἐρυθρομόρφου. Τεμάχια πηλίνων κεραμιδῶν εὐρέθησαν καὶ ἐνταῦθα μετὰ μέρους τῆς λέξεως Δεσποίνης· ἄξιον δὲ μνείας τυγχάνει τεμάχιον κεραμίδος ἐφ' οὗ σφίζονται τὰ τελευταῖα στοιχεῖα τῆς λέξεως Φιλίππειου· τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Μεγαλοπόλει ὀμωνύμου στοᾶς (πρβ. Πausan. VIII, 30, 6), διότι, καθ' ἃ παραβαλῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ Μεγαλοπόλεως παρετήρησα, τὰ γράμματα αὐτοῦ φαίνονται τετυπωμένα διὰ τῆς αὐτῆς καὶ τὰ ἐπί τιος ἐκεῖ εὑρέθητός τεμαχίου (33) σφραγίδος. Ἐν τινι τῶν εἰρημένων δωματίων εὐρέθη ἡ περὶ ἐπισκευῆς προναίου ἐν Ἐφῆμ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 236 ἐξ. ἐκδεδομένη ἐπιγραφή.

Ἡ αὐτόθι δεξαμενὴ διαιρεῖται διὰ τοίχου παραλλήλως τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ διήκοντος (πλάτ. περ. 9 μέτρ.) εἰς δύο χώρους. Εἷς δὲ ἐστρωμένη διὰ πηλίνων κεραμιδιῶν καθέτως ἐμπεπηγμένων καὶ ἔφερον ἐσωτερικῶς χρίσμα παχὺ (περ. 0.03) καλῶς νῦν ἐνιαχοῦ σφζόμενον. Ἐμπροσθεν ἐκλείετο δι' ὀρθοστατῶν μεγάλων τιτανολίθου, ἐπί τιος δὲ τούτων παρατηρεῖται διαμπερῆς ὀπή (διαμ. 0.05) πρὸς ἐκροὴν τοῦ ὕδατος. Ὑδρορροαὶ δ' ὑπῆρχον καὶ ἐπί τῶν ἄλλων τοίχων. Ἐν τῇ δεξαμενῇ εὐρέθη ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἱερέως Πομπηίου (Ἐφῆμ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 114, ἀριθ. 10).

Κάτωθεν τῆς δεξαμενῆς ἐν ἀγρῷ Ἀγγελῆ Λιμπεροπούλου εὐρηται εὐμέγεθες κτίριον (11.00 × 8.00. πάχ. τοίχων 0.80) στερεώτατα διὰ μεγάλων τετραγώνων τιτανολίθων ὠκοδομημένον. Τὸ δάπεδον ἐπέστρωται τῷ αὐτῷ καὶ ἡ δεξαμενὴ τρώφ. Οἱ τοῖχοι σφζονται εἰς ὕψος περ. 1.50 ἀπὸ τοῦ δαπέδου· ἐπί

(33) Excavations at Megalopolis σελ. 140, ἐπιγρ. XXVIII (4) καὶ σελ. 141 (4) (Richards).

τινος αὐτῶν κείται βάσις μετὰ δύο τόρμων κίονος, δύο δὲ κίονες εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος πεπτωκότες. Ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ δὲν ἐπερατώθη.

Ἐτέραν σκαφικὴν ἀπόπειραν ἐποιησάμην ἐν κτήματι Ἀθαν. καὶ Γεωργ. Πανταζῆ, 20' ὄρ. πρὸς Ν. τοῦ Ναοῦ τῆς Δεσποίνης ἀπέχοντι, μετὰ Πλατυβουνίου καὶ Κοτρωνίου· ἡ θέσις καλεῖται νῦν Μαρμαρόπλακα ἢ Συκιά. Ἐν χειμάρρῳ ἐπὶ ἀποκρήμνου ἐδάφους ἀπεκαλύφθησαν δύο τοῖχοι ἰσοδομικοὶ εἰς ὀρθὴν γωνίαν συναπτόμενοι, ὧν ὁ μὲν φέρεται παρὰ τὸ δεξιὸν χεῖλος (μῆκ. περ. 2.80), ὁ δὲ ἐγκαρσίως ἐπὶ τοῦ χειμάρρου (πάχ. 0.43-0.58). Οἱ λίθοι τῶν τοίχων εἰσὶ πάνυ καλῶς ἐξεργασμένοι καὶ εὐμεγεθεῖς (εἰς ἔχει ὕψ. 0.70, πλάτ. 2.30, πάχ. 0.22, ἕτερος δὲ ὕψ. 0.29, πλάτ. 1.90, πάχ. 0.58). Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ χειμάρρου προσώπου τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου ὑπάρχει ἀποτετριμμένον, πιθανῶς ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἀνάγλυπτον καλῆς τέχνης λεοντόκρανον, οὗ τὸ μὲν ἄνω μέχρι τοῦ μέσου στόματος μέρος ἔγλυπται ἐπὶ ἐνὸς (ὕψ. 0.29) λίθου, τὸ δὲ λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου· ἡ τοῦ στόματος ὀπή δὲν εἶνε διαμπερῆς, ἀλλ' ἀπλῆ κοιλότης. Ἡ ἐνταῦθα σκαφικὴ ἔρευνα ἔμεινεν ἀτελής.

Περὶ τῆς ᾿ς τὰ Σελὰ θέσεως ἐγένετο μνεῖα ἀνωτέρω σελ. 98.

Μικρὰ σκαφικὴ ἐργασία ἐγένετο καὶ μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως Λυκοσοῦρας καὶ τοῦ Πλατανιστῶνος, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ πέρσιον ἀποθανόντος Γρηγορίου Καρελλᾶ. Ἐνταῦθα εὐρέθησαν ἐρείπια μεταγενεστέρων, ὡς φαίνεται, δωματίων κλπ.

Κάτωθεν τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως οὐ μακρὰν τῆς εἰρημένης οἰκίας Γρηγορίου Καρελλᾶ καὶ τῆς τοῦ Παναγιώτου Τρουπῆ σφάζεται δεξαμενὴ μῆκ. περ. 5.50 × 5.00, βᾶθ. 4.00.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς αὐτῆς οἰκίας Καρελλᾶ ἐπὶ τῆς ἐκ Δεληχασάνη ὁδοῦ ἔκειτο ἐν μάνδρᾳ ἀγροῦ τοῦ Κωνστ. Λιμπεροπούλου κιονόκρανον μαρμάρινον βεβλαμμένον, δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἄνευ τόρμων (διάμ. ὑποτραχηλίου 0.42, ὕψ. πλίνθου 0.11, ὕψ. ἐχίνου μεθ' ὑποτραχηλίου 0.21). Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ πλησίον ἀγρῷ τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Μαγλάρᾳ.

Ἄνατολικώτερον ἔτι ἐν θέσει, ἡ Μαρμαρόλιμνα καλεῖται, σφίζεται ἐπιμήκης ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων δεξαμενῆ· ἄδηλον ἂν ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀρχαιότερον οἰκοδόμημα, ναὸς ἢ ἄλλο (πρβ. καὶ ἄνωτ. σελ. 96).

Πρὸς Β. τοῦ Ἁγ. Νικολάου εὗρεν ἐν ἀγρῷ αὐτοῦ ὁ Βασίλειος Δημητρακόπουλος (Ἄσταλαῖος) ἀγαλμάτιον χαλκοῦν, ὅπερ ἀπεστάλη διὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου Μεγαλοπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῇ 20ῃ Φεβρουαρίου 1889. Τὸ ἀγαλμάτιον κεῖται νῦν ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσεῖῳ (ἐν Χαλκοθήκῃ ἀριθ. 7409, πρβ. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1889, σελ. 45, ἀριθ. 7), ἔχει δὲ ὕψος 0.11 καὶ εἰκονίζει μορφὴν μετὰ βραχείας κόμης καὶ πιλιδίου τινὸς ἢ περιβλήματος ταπεινοῦ, συμβεβηκυῖαν τὰ σκέλη καὶ φοροῦσαν χιτῶνα μετὰ ἐπιβλήματος(;) ποδήρους, ὑφ' οὗ κρύπτονται καὶ αἱ χεῖρες· αἱ πτυχαὶ ἀραιαὶ ἀβαθεῖς καὶ πως παράλληλοι, ἐπὶ τοῦ στέρνου δὲ ὡσεὶ ἀγκιστροειδῆς τι κόσμημα. Ἐπὶ τῆς τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἦν τι ἐμπεπηγμένον, ὡς φαίνεται ἐξ ὅπῃς (οὐχὶ διαμπεροῦς).

Ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Δεληχασάνη καὶ Λυκοσοῦρας μαστοειδοῦς λόφου Κόκλα ἐν ἀγρῷ Π. Τίγκα, (οἰκοῦντος ἐν τῇ κάτωθεν τοῦ Κόκλα θέσει «Ταβέρνα», ἀντικρὺ τοῦ παρὰ Bädeler 1893, σελ. 322 Ἁγ. Ἰωάννου), μίαν ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἄσταλα σφίζονται θεμέλια ἀπλᾶ ναοειδοῦς κτιρίου (μῆκ. περ. 20.00 πλάτ. 8.50) πρὸς ΝΑ. βλέποντος καὶ διαιρουμένου εἰς πρόδομον καὶ σηκὸν (μ. περ. 15.00). Ἐνταῦθα, ὡς ἤκουσα, πρὸ τῶν ἐν Λυκοσοῦρᾳ ἀνασκαφῶν τοῦ 1889 εὗρεν ὁ Δῆμος Καραλῆς, κά-

τοικος Ἴσαρι, δύο αἰχμᾶς δοράτων σιδηρᾶς (μῆκ. 0.15 καὶ 0.225) καὶ 5-6 ἄλλα σιδηρᾶ σκευάρια· ταῦτα ἐπέδωκέ μοι τῷ 1889 ὁ τότε Δήμαρχος Λυκοσοῦρας κ. Ἀνδρέας Κατριβάνος, μετηνέχθησαν δὲ εἰς τὸ Ἀθήνησι Μουσεῖον. Εἰρήσθω δ' ἔτι ὅτι, ὡς ἤδετο τότε, εὔρεθη ὑπὸ τοῦ Καραλῆ αὐτόθι δυσὶν ἔτεσι πρότερον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον καὶ ὅτι ἐπωλήθη ἐν Ἀθήναις.

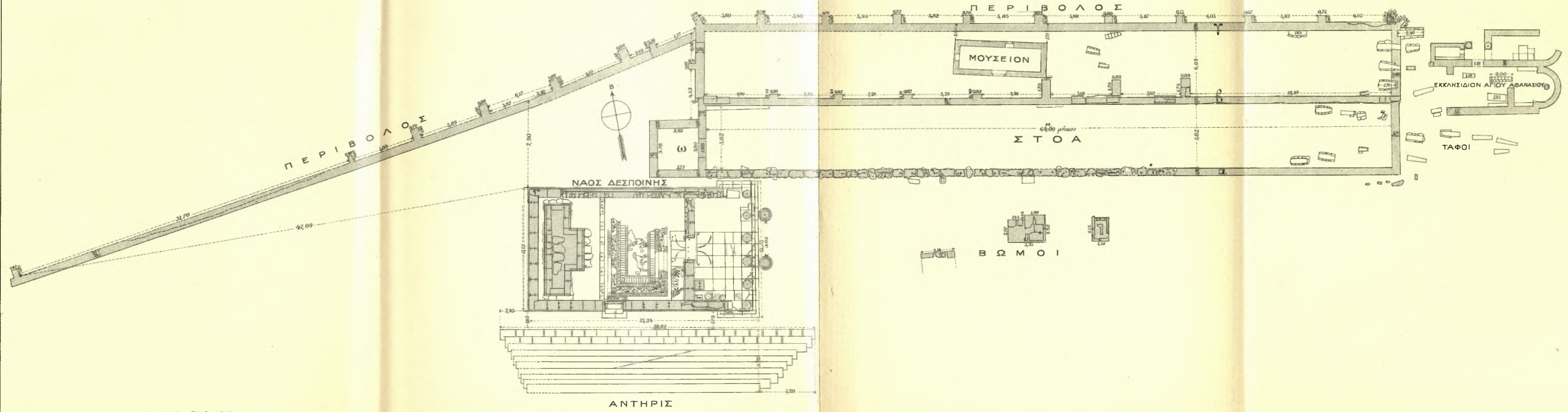
Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένοις τόποις ἀξία συστάσεώς ἐστιν ἔνθα μὲν συμπλήρωσις, ἔνθα δ' ἐπιχειρήσις ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

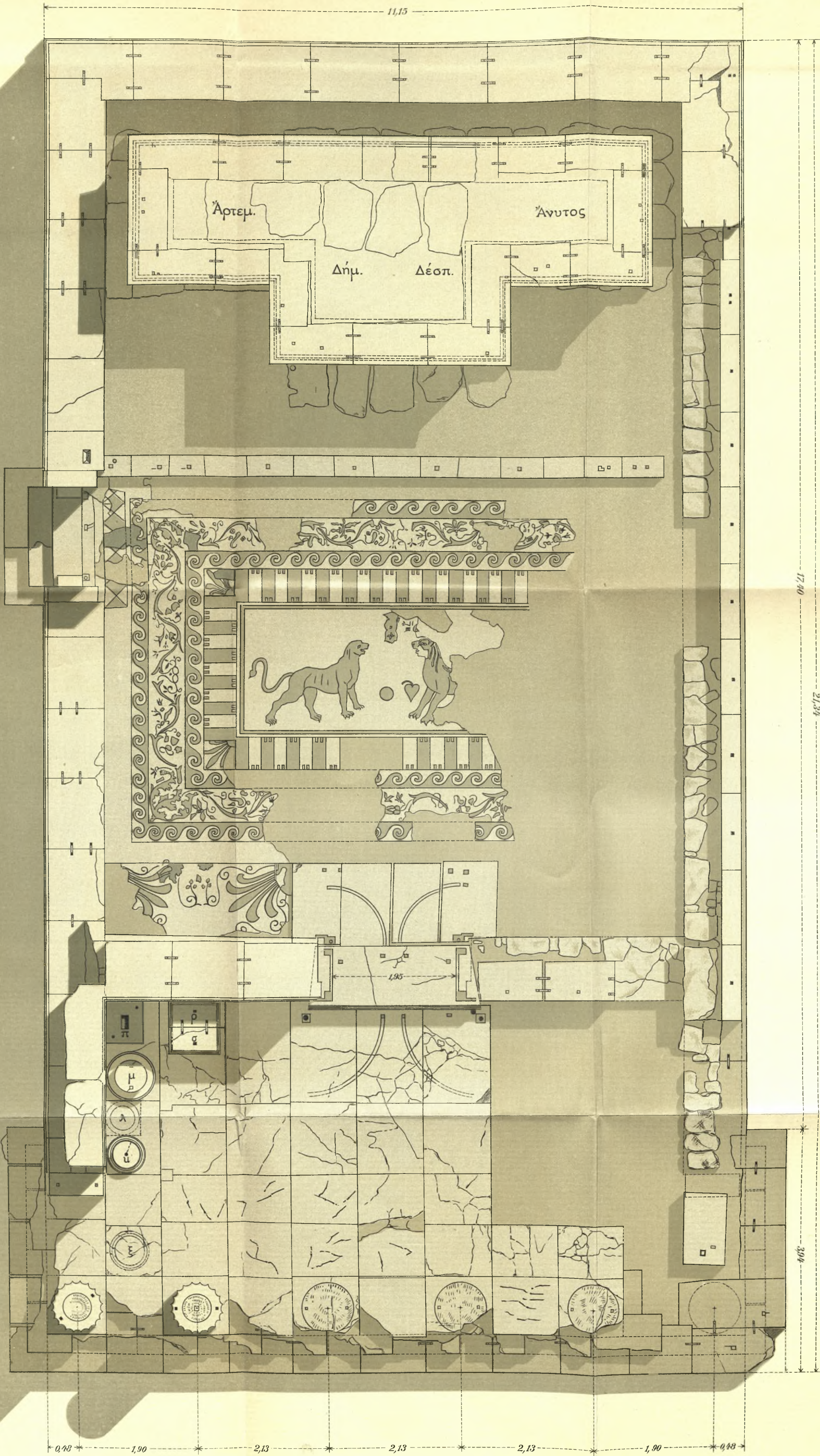
ΛΥΚΟΣΟΥΡΑ

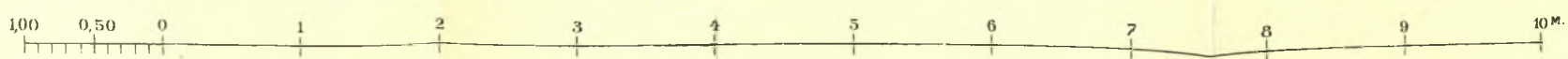
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ
ΚΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ 1895.

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ. ΑΘΗΝΑΙ

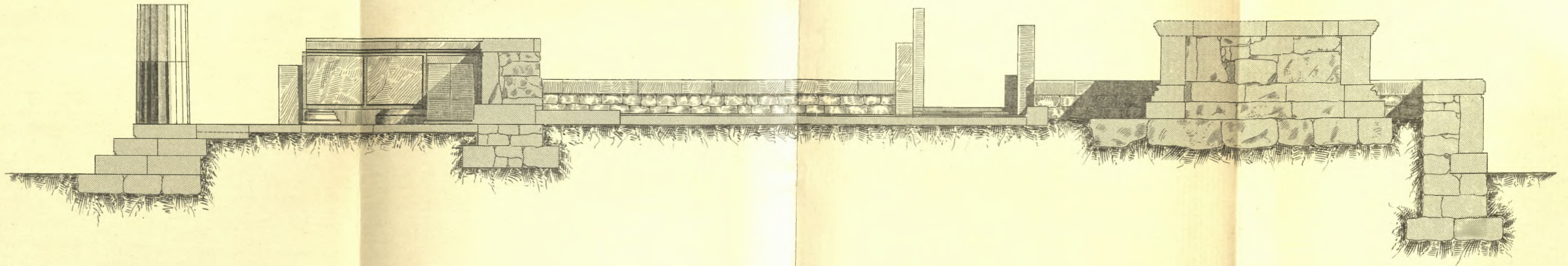

ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

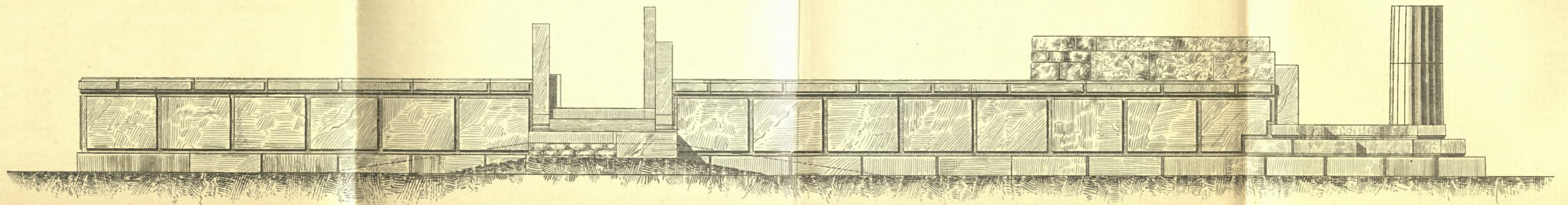

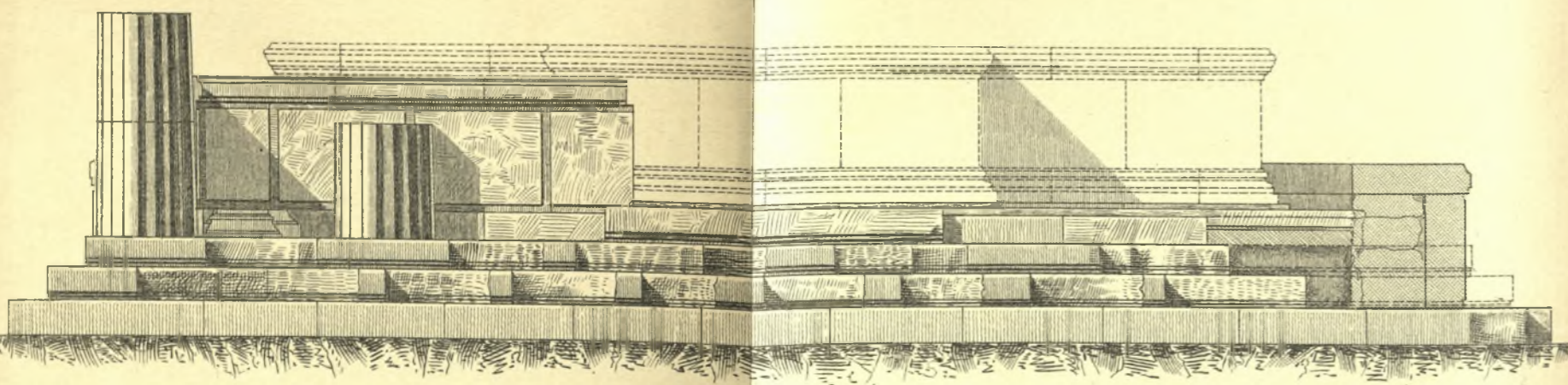
(Α) ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΤΟΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

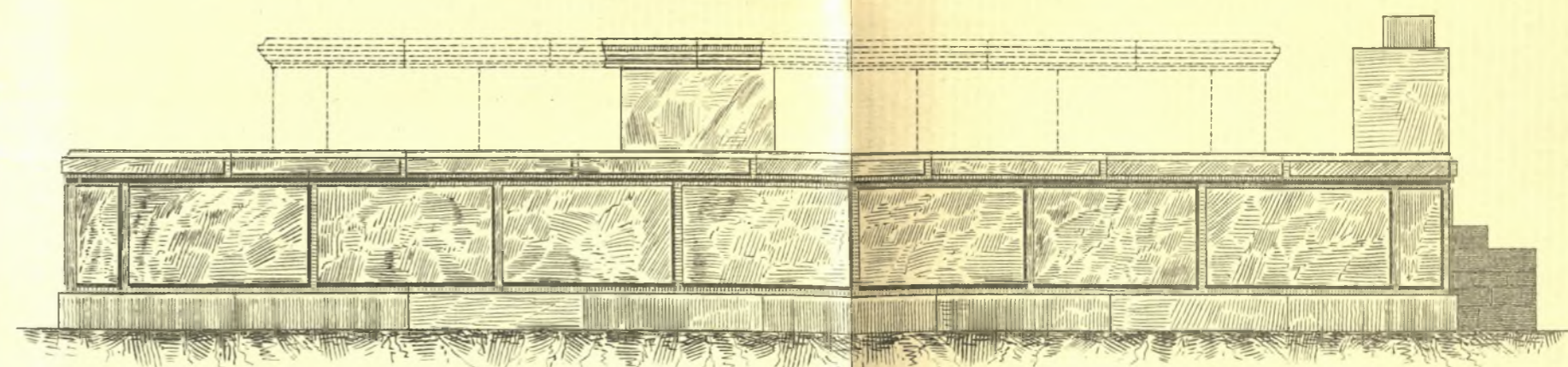
(Β) ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΙ

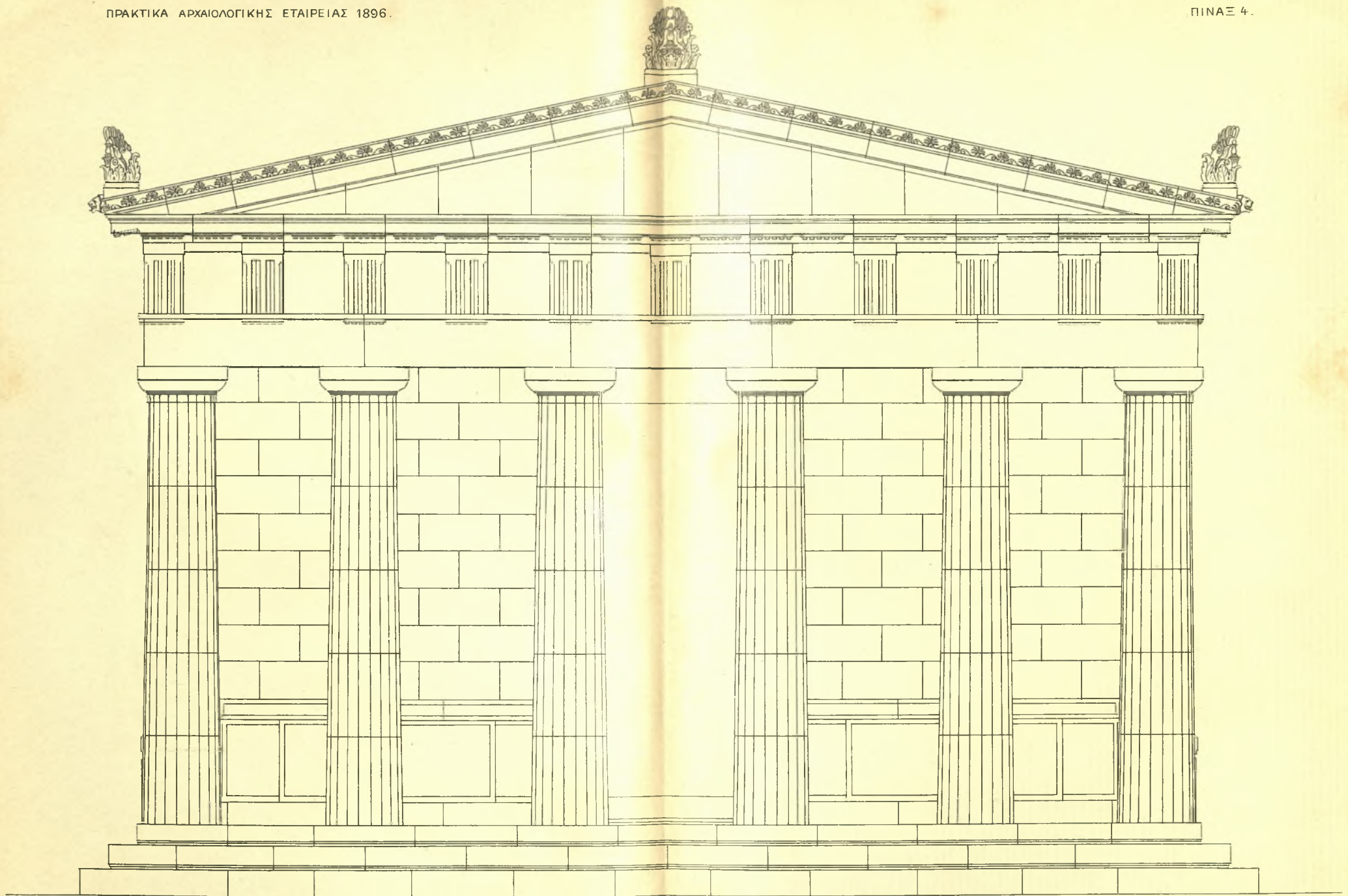

(Γ) ΠΡΟΣΟΨΙΣ

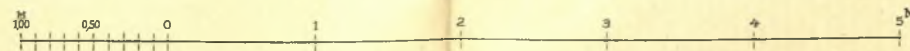
(Δ) ΟΠΙΣΘΙΑ ΟΨΙΣ

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ
ΚΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ 1895.

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ.
ΑΘΗΝΑΙ